

DR. VALERIU BRANISCE.

CIPRIAN PORUMBESCU

— SCHIȚĂ MONOGRAFICĂ —

CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ

No 862

★ LUGOJ, 1908. ★

CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOG

No 8693

ÇIPRIAN PORUMBESCU.

(1854 — 1883)

CIPRIAN PORUMBESCU.

ICOANE DIN FRĂMÂNTĂRILE
UNUI SUFLET DE ARTIST.

DE

DR. VALERIU BRANISCE.

LUGOJ 1908

= EDITURA AUTORULUI. =

131298

1956

BIBLIOTECA
CATA 39845 Dublet
Inven 131298

Re 24/09

Tipografia C. Traunfellner.

B.C.U. Bucuresti

C131298

Paznicilor sfintelor tradiții
de pe pământul clasic al gloriei românești,
isvorul, la care s'a adăpat
marele spirit al lui Ciprian Porumbescu,
FRAȚILOR ȘI SURORILOR
din Bucovina,
grădina Moldovei lui Stefan cel mare,
închin aceste șire
în semn de aducere aminte a frumoaselor
zile petrecute în mijlocul lor.

L u g o j, Săptămâna Patimilor, 1908.

Dr. VALERIU BRANISCE.

I.

La 25 Mai v. a. c. se împlinesc douăzeci și cinci ani, de când s'a stins la Stupca din Bucovina în floarea vieții *Ciprian Porumbescu*, al cărui nume purtat de foarte numeroasele compoziții muzicale, a străbătut toate meleagurile locuite de Români.

Din toate părțile ni-se vestește, că iubitorii muzicei noastre naționale fac pregătiri pentru a serbă în mod demn și cuviincios această aniversare. Cu evlavie ne gândim astăzi la prea timpuriu decedatul nostru compozitor, eră doar deabea trecut de douăzeci și opt ani când a închis ochii pentru totdeauna.

Un semn bun aceste pregătiri de serbătoare. Dovadă vie, că deodată cu lutul, din care a fost zidit corpul, nu s'a coborât în mormânt și opera lui *Ciprian Porumbescu*. Mai mult chiar, opera lui trăește și cucerește mereu, ajungând să constituie în zilele noastre un *program* pentru direcția, ce trebuie să o iee la noi cultivarea artei naționale a muzicei în viitor, ca oglindă fidelă și expresiune genuină a tipului și temperamentului nostru național, al modului nostru specific de gândire și simțire, cari constituiesc tot atâte note distinctive ale individualității noastre naționale. Dovadă, că lumea zilelor noastre a început să priceapă și să

pătrundă importanța și valoarea acestei opere, căutând a se adăpă în ni-zuințele sale artistice din acele izvoare cristaline de apă viie, cari dau viață și putere pentru veacuri înainte, căci aceste izvoare conțin înșiși *seva vieții naționale românești*.

Douăzeci și cinci ani se împlinesc dela moartea lui Ciprian Porumbescu, dar nici astăzi nu avem încă la olaltă aranjată și clasificată opera lui. Peste două sute compoziții ne-a lăsat. O parte, cea mai mică, a văzut lumina zilei în tipar, bine înțeles în ediții modeste, datorite și aceste cultului fervent al surorii compozitorului, care și-a făcut din scoaterea la lumină a compozițiilor remase după fratele-sau un scop al vieții; altă parte, cea mai mare, trăește prin tradiție și prin copii ce trec din mână în mână, suferind astfel multe schimbări și mutilări, iar restul doarme încă între hârtiile lăsamântului și prin diferite unghere ale arhivelor, căci nu le-a sunat încă ora învierii.

Datorința ce ni-se impune aici, e aproape de mintea omului. Trebuie suflat colbul de pe filele ce dorm ascunse și inaccesibile pentru publicul mare, filele reslețe trebuie adunate, cele schimbate și mutilate trebuie reconstruite și întreaga operă la un loc, editată cu îngrijire de o mână pricepută, are să constituie cel mai *neperitor monument*, mai neperitor decât peatra ce se reparaază acum în cimiterul dela Stupca. Peatra rece are rost astăzi numai ca simbol al operii vii, în care palpiteză cu căldură viața unui neam, care, trezit din o îndelungată letargie la conștiința de sine, a găsit izvoarele vieții sale naționale în tezaurul stră-

moșesc. Tezaur, care sintetizează produsele latente ale unei evoluțiuni milenare și constituie cea mai puternică platformă pentru dezvoltarea conștiinței în viitor.

Ciprian Porumbescu a descoperit comoara și a arătat direcția pentru viitor. Aici rezidă importanța lui cea mare, pe care nu o putem îndestul sublinia.

El ca artist și compozitor n'a ajuns să fie o individualitate încheșată. Opera lui este deabea un început, pe care nu a ajuns să-l continue și termine. Ce ne-a rămas sunt deabea așchiile, cari au căzut când măestrul a început să cioplească forma artistică, care nu i-a fost dat să o termine.

Viața i-a fost prea scurtă și prea sbuciumată, decât să ajungă la încheșarea pregnantă a individualității sale artistice. Totul ce avem sunt numai începuturi, dar începuturi mult promițătoare, cari ne indică în mod luminos direcțiunea, în care eră să se închege această individualitate, dacă nemilosul germene al unui morb grav nu storcea înaintea de vreme toate sucurile vieții din corpul istovit, în care s'a sălășluit un spirit atât de mare.

Nici măcar educațiunea indispensabilă muzicală n'a ajuns să și-o facă. Ciprian Porumbescu a fost, precum se zice în vorba de toate zilele, *naturalist*; el a avut darul dela Dumnezeu, care rar se dă unui muritor, dar n'a mai ajuns să cultive acest dar punându-i în serviciu mijloacele ce le oferă știința și tehnica înaintată a zilelor noastre.

Cu atât mai fenomenală este deci prodigioasa producție ce ne-a lăsat ca

mărturie a deosebitului dar, cu care l-a hărăzit natura, câte-odată atât de largă la mână când e vorba să-și reverse belșugul asupra unui ales al ei... dar nemilos călcat de soarte.

Finele fibre ale sufletului lui de artist erau extrem de simțitoare și în vibrațiunile lor cuprindeau toate dorurile și nevoile neamului, în al cărui mijloc s'a născut ca os din osul și sânge din sângele poporului român, deși cercetând genealogia familiei găsim în nemijlocită apropiere sânge străin, ba urmând linia ascendentă a înaintașilor până unde ne-o permit aceasta datele pozitive și tradițiile familiare, chiar bănuiala originii străine.

Ciprian însă, ca și tatăl seu Iraclie, a fost Român din creștet până 'n tălpi, sintezizând în sufletul seu de artist toate notele distinctive ale sufletului românesc, după cum se revarsă acesta în accentele elegice ale doinei și în rapsodica veselie a horelor. Toate bucuriile neamului au repercutat sufletul mare de artist, iar durerile l-au zguduit până în cele mai ascunse cute ale lui. Nevoile și frământările neamului le găsim reoglindate prin prisma sufletului lui de artist în toate compozițiile ce ne-au ramas dela Porumbescu.

O analiză *literară* a acestor produse *muzicale* este de-a dreptul cu neputință fără de a studiă mediul, în care a trăit compozitorul și fără de a ne da seamă de nizuințele și stăruințele zilelor, în cari avem să înșirăm cronologiceste suferințele, din cari s'au zămislit produsele lui artistice. Fiecare din aceste produse artistice ne prezintă câte o bucată ruptă din sufletul simțitor al compozitorului, resunetul câte unei emoții a neamului.

Dela ușorul cântec studentesc, merit să îmbogățească repertoarul întrunirilor sociale ale colegilor sei de studii, până la plânsul evlavios al tânăuirei: «În mormânt viață . . .» ce o cântăm în Vinerea patimilor, când punem în mormânt pe Mântuitorul lumii, dela vesela «Cislă» și șăgalnicul «Candidat Linte» până la drăgălașul vodevil «Craiu nou», în mulțimea imnurilor și marșurilor dela «Trei colori...» până la «Pe-al nostru steag...», găsim vibrațiunile aceluiaș suflet bogat în variațiuni, dar unitar.

Același fond, aceeași direcție.

În serbările aniversare, ce acum sunt în pregătire, nu văd deci numai un act de pietate față de umbra compozitorului ce ne-a lăsat o comoară atât de bogată de melodii, ci văd și un act omagial față de fondul și o *manifestație puternică pentru direcția ce ne-o arată opera lui Ciprian Porumbescu.*

Muzica națională românească are o singură temelie sănătoasă, pe care se poate construi clasicismul artei naționale românești și aceasta e nesecata comoară de melodii și accente, gama specifică și stilul particular a cântecelor și jocurilor poporului nostru. Numai pe această temelie putem înălța o artă adevărată a noastră, numai adăpându-ne neconținut din izvoarele nesecate ale acestei comori naționale putem să ne ferim de influența distructivă a artei vecinilor noștri, poate mai dezvoltate de prezent decât a noastră, dar străină de sufletul poporului nostru și fatală pentru păstrarea intactă a caracterului individual.

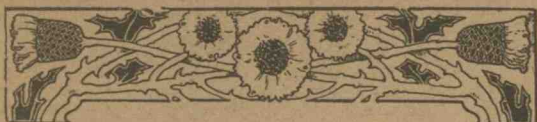
Pătruns de acest adevăr prind și eu condeii în mână, ca în cele urmă-

toare să dau niște nepretențioase icoane din scurtul sbucium al vieții lui Ciprian Porumbescu, dorind și din parte-mi a da puținul, ce pot, ca tribut de evlavie la serbările ce se arangează din incidentul împlinirii unui sfert de veac dela moartea prea timpurie a compozitorului. Și voiu fi peste măsură respătit dacă prin aceasta voiu contribui și la înțelegerea operei lui Porumbescu, la aprofundarea și respândirea ei, la întărirea direcției ce o străbate ca fir roșu dela început până la sfârșit.

N'am avut fericirea să-l cunosc în viață pe Ciprian Porumbescu. Am avut însă ocazie să mă ocup mai cu dinadinsul de opera lui. Mi-a fost dat ca în șase rânduri să fac pe regisorul operetei «Craiu nou», reprezentată de diletanți de-ai noștri. Am avut prilej să pătrund în spiritul acestei creațiuni și să văd profundul efect ce-l face asupra publicului nostru. Soarta m'a dus să văd locurile unde a trăit și lucrat, unde a copilărit și murit. Am ajuns să înțeleg frământările vremilor cari le-a trăit. Am pătruns în multe din intimitățile sufletului lui de Român și artist. Ajutat de aceste împrejurări, mi-s'a închegat tot mai viu imaginea compozitorului din compozițiile lui. Scene întregi din viața lui se desfășură înaintea ochilor mei sufletești, par'că le-ași fi văzut aieva.

Din aceste plăsmuiri dau la mâna datelor ce-mi stau la dispoziție următoarele icoane, în cari se încheagă momente din viața, lucrarea și suferința lui Ciprian Porumbescu.

II.

Originea familiei Porumbescu nu se poate pe deplin desluși la mâna datelor ce le avem la dispoziție.

Pe tatăl compozitorului, cunoscutul scriitor Iraclie Porumbescu, l-a chemat *Golembiowski* și deabiã la 5 April 1881 primì prin căpitãnatul districtual al Sucevii permisiunea guvernului austriac de a-și schimbã numele polon în românescul *Porumbescu*. Aceasta s'a întãmplat — bine înțeles — deabiã cu doi ani înainte morții compozitorului, așã cã acesta este introdus în toate actele oficiale ale patriei sale cu numele Ciprian Golembiowski. Avem însã date numeroase, cã bătrãnul Iraclie încã la 1848 — va sã zicã înainte de nașterea lui Ciprian — își ziceã Porumbescu, care nu erã numai pseudonimul seu literar, ci și numele lui în viața de toate zilele.

Dintr'o «amintire» a bătrãnului Iraclie vedem, cã nemuritorul bard dela Mircești, Vasile Alexandri, care a petrecut în zilele de bejenie ale anului 1848 la Cernãuți și erã bine cunoscut cu Iraclie, cu care a stat mai târziu și în corespondență, îi ziceã¹⁾ acestuia de câte ori îl întâlneã, făcând aluzie la numele Porumbescu :

¹⁾ Scrierile lui Iraclie Porumbescu. Partea I. Cernãuți, 1898 pag. 123.

«Porumbiță întristată,
Eu ca tine sunt străin,
Și 'ntr'o țeară depărtată,
Tu cânti tristă, eu suspin».

Despre originea familiei Golembiowski găsim în scrierile lui Iraclie o singură amintire și anume când ne povestește o pățanie din anul 1840, când pe drum spre Lemberg, unde mergea «per pedes apostolorum» ca să-și continue studiile, a fost jefuit aproape de Lemberg de o calfă călătorească care i-se asociase în cale. Căutând ajutor la un boer polon din partea locului și văzând cât ține acesta la naționalitatea polonă, a povestit soției boerului următoarele²⁾:

«Auzii dela bunicul și tatăl meu, că în vremile vechi să fi inmigrat în Moldova un *antecesor* al lor *din Polonia*, care eră *Polon*. Și să fi fost încă și «*nobil*». Bunicul și tatăl meu însă se născură acolo în Moldova, care după aceea deveni... Bucovina și fură botezați în legea ortodoxă a țerii, fură crescuți între Români și se căsătoriră cu Românce și așa veni, că și eu fui botezat în legea bunicilor și a părinților mei și crescut între Români».

Biograful lui Iraclie, d-l profesor Leonida Bodnărescu din Cernăuți, admite³⁾ veracitatea acestei povestiri pe motiv, «că într'adevăr se întâmplă, că pribegiau în Moldova Poloni, cari se romanizau cu timpul».

Noi însă nu putem admite veracitatea legendei, pentrucă așa precum ni-se prezentă, nu este verosimilă. Din întreaga pățanie reiese, că bietul student remas în țeară străină — în ac-

²⁾ O. c. pag. 135.

³⁾ O. c. pag. 4.

cepția adevărată a cuvântului — pe drumuri și fiind de-a dreptul apostrof⁴⁾ de boerul polon la auzul numelui «Golembiowski» cu vorbele: «Apoi tu ești Polon!», — a spus numai *ulterior* această legendă soției boierului «ad captandam benevolentiam» ca să menageze în beneficiul seu orgoliul național al boerilor poloni. Și precum se vede din urmarea narațiunii, i-a prins bine această inspirație, scuzabilă în situația critică, în care se află.

Probă este mai departe și împrejurarea, că Iraclie povestind această pățanie, o întitulează⁵⁾ «*Pronumele meu străin... mântuitor*» și nu «*Originea mea străină*», cum ar fi trebuit să întituleze acea amintire, dacă el însuși ar fi dat crezământ acelei legende, pe care a ticluit-o atunci ad hoc și asupra căreia nu mai revine nici odată în numeroasele sale scrieri, deși vorbește în toate cu mare predilecțiune despre sine și familia sa.

Din toate amintirile aceste vedem că moșii și strămoșii compozitorului au fost *gospodari moldoveni*, așezați din vremuri bătrâne în comuna Sucevița, de lângă Rădăuți, unde au înălțat Moghileștii acea splendidă mănăstire, care este și astăzi o fală a Bucovinei românești. Zicem anume *gospodari «moldoveni»*, pentru că *Românii de baștină* ai Bucovinei își zic «*Moldoveni*» și astăzi, spre deosebire de cei imigrați ulterior. E acelaș caz ca și la noi, unde folosește poporul denumirea «*Bănățean*» în opoziție cu *Românii veniți din alte părți*.

---

⁴⁾ O. c. pag. 134.

⁵⁾ O. c. pag. 129.

Moșul compozitorului cu numele Tănase, s'a născut cam pela anul 1798 și a ajuns «vornic» (= primar) în Sucevița, ear strămoșul lui erà gospodar cu nume în sat pe vremea când Bucovina nu erà încă ruptă dela trupul mamei. Despre acest strămoș al compozitorului este vorba în episodul⁶⁾ dela 1815, întitulat «Zece zile de haiducie», când e dejà om bătrân, având două fete măritate și fiind copilul cel mai tinăr, Tănase — moșul lui Ciprian — băețan de 17 ani. Strămoșul acesta este considerat ca «moldovean» de baștină, dovadă și încrederea haiducilor, de care — în mod firesc — nu puteà aveà parte dacà erà străin în acele părți.

Mai departe se înneacă linia ascendentă a familiei în negura vremilor. Nu mai știm nimic nici alb nici negru despre originea familiei. Când se ivesc primele date găsim familia aceasta ca *familie neaoș românească*, ca toate familiile românești din acele părți. N'avem deci dreptul a ne lăsà seduși de sunetul străin al numelui și a însinuà origine străină unei familii românești, fără de a puteà invocà nici o probă serioasă întru sprijinirea unei asemenea presupuneri.

Originea străină a numelui de familie se poate cu mult mai ușor explicà cu marile prefaceri politice, prin cari a trecut Bucovina dela adnexarea ei la Austria, întâmplată la 1775, mai ales că istoria numelor de familie la noi este de dat mai recent. După administrația militară se unì Bucovina dejà la 1788 cu Galiția, începând a se revărsà asupra bieteii Bucovine potot-

⁶⁾ O. c. pag. 61.

pul galițian, care a acaparat toate funcțiile publice. După criza de guvernament a lui Iosif II, s'a proclamat la 1790 autonomia Bucovinei, care a fost însă de scurtă durată, căci la 1807 deveni Bucovina de nou un district al Galiției, din care robie a scăpat deabea în urma sguduirilor anului 1848.

În epoca galițiană, adecă polonă, s'au regulat în Bucovina numele de familii. Funcționarii poloni au profitat de ocazie, polonizând cu ridicata numele de familie ale Românilor din Bucovina. De aici sumedenia de nume familiare polone la Românii din Bucovina. Doar nu vom voi să presupunem, că elita societății române din Bucovina, care în mare parte poartă nume familiare polone, este de origine polonă ? ! Și dacă originea românească a celorlalte familii române bucovinene cu nume polon este mai presus de orice îndoială, de ce să tragem la îndoială tocmai originea românească a familiei Golembiowski, când primul cărturar eșit din sinul acestei familii, îndată ce s'a trezit la conștiința de sine, a căutat să se lapede de numele străin și aceasta tocmai pe vremuri când mișcarea națională a Românilor deabea începuse a se înfiripă, pe când cea a Polonilor era în floare și storcea admirația întregii lumi !

E deci pagubă de vreme a căută în numele polon sprijin pentru presupunerea originii străine a familiei Porumbescu, pe care ne-o prezentează toate datele cunoscute până în epoca moldoveană ca *familie neaoș românească*.

Iraclie Porumbescu a fost unul din redeşeptătorii naționali ai Românilor din Bucovina. Încă ca student a cola-

borat la prima revistă politică națională a Românilor bucovineni, la «*Bucovina*», fondată de luceferii Bucovinei, frații Hormuzacheni, care a apărut în anii 1848—50 în două limbi, românește și nemțește. Și de atunci încoace până la moarte, a scris și lucrat mult, încât în istoria reculegerei naționale a Românilor din Bucovina revine și lui Iraclie Porumbescu un loc de onoare. Și după-ce spiritul și lucrarea tatălui a avut o mare influență asupra dezvoltării sufletești a compozitorului nostru, voi reveni în deosebi asupra acesteia, căci fără de aceasta nu ar fi complet tabloul ce încerc a-l da aici despre mediul în care s'a dezvoltat Ciprian Porumbescu.

Picăturile de sânge străin în vinele lui Ciprian Porumbescu nu derivă deci dela pretinsa origine străină a familiei sale, ci de-a dreptul dela mama sa, Emilia, care n'a fost de origine românească, dar a devenit cea mai bună mamă română. Anume la 20 August 1850 s'a cununat tatăl compozitorului, Iraclie, în celebra biserică a Volovățului, ridicată de întemeietorul Moldovei Dragoș, cu Emilia, fiica forestierului cameră imp. reg. Stefan *Klodnitzki* din Voivodeasa (Fürstenthal).

Mai sus amintitul biograf al lui Iraclie Porumbescu relevă și această căsătorie, ca «greșeală mare», ce o fac tinerii noștri căsătorindu-se cu copile de neam străin. Tendința biografului de a advertiza tinerimea zilelor noastre dela căsătorii cu fiice de alt neam, este negreșit laudabilă. Mi-se pare însă că pentru această tendință și-a ales nu de tot fericit incidentul.

Altele au fost împrejurările noastre sociale la 1850 și cu totul altele

sunt cele de astăzi. Pe atunci — fiind educațiunea noastră națională cu totul neglijată — n'aveam copile române cu creșterea de trebuință pentru a deveni soții potrivite pentru preoți, ajunși la un nivel mai înalt cultural. Chiar din viața lui Iraclie vedem, că mai înainte eră să iee în căsătorie o țărancă din Bozanei, fiica unui bogătan și numai unei întâmplări fericite este a se atribui, că deși erau dejă toate pregătirile făcute, nu s'a ales nimic din căsătoria, care negreșit deveniă fatală pentru el.

Iar noi astăzi mai puțin avem a deplânge această căsătorie, când tocmai acestei căsătorii avem să mulțumim pe Ciprian Porumbescu.

Și apoi Emilia, mama compozitorului, a fost o femeie de nobleță sufletească superioară, care a împărțit cu soțul ei binele și răul ca cel mai devotat tovarăș de luptă și suferință. A fost soție și mamă de model. Nouă copii au văzut lumina zilei din această căsătorie. Astăzi se mai află în viață numai *Mărioara*, soția d-lui impiegat la căile ferate române Liviu Rațiu din Câmpina, originar dela noi. Toți ceilalți copii s'au stins înainte de vreme.

E mișcătoare schița «Emilia» ce a scris-o la patrusprezece ani după moartea ei, bătrânul Iraclie despre soția sa⁷⁾, povestind împrejurările între cari i-a făcut cunoștința. În această simplă și nepretențioasă schiță ies în mod luminos la iveală înaltele însușiri sufletești ale mamei lui Ciprian, care negreșit a avut o mare și binefăcătoare influență asupra formării caracterului nobil și gingaș al compozitorului nostru.

⁷⁾ O. c. pag. 159.

131298

Țăranca simplă dela Sucevița, mama lui Iraclie, așa zicând pe patul de moarte cu providențialul instinct de mamă, i-a ales lui Iraclie această soție. Făcând aici schița monografică a compozitorului, cuvine-se să aducem la acest loc prinos de evlavie memoriei acelei mame, care ne-a dat nouă pe Ciprian, înzestrându-l cu atâtea însușiri nobile sufletești, la cari astăzi cu mândrie privim cu toții.

III.

Viața bătrânului Iraclie Porumbescu, tatăl compozitorului nostru, este bogată în momente interesante și instructive. Câtă luptă, câtă frământare și suferință pentru a ajunge la o dâră de lumină! Câtă jertfă și abnegațiune! Viața astor fel de bărbați ar trebui *anume* scrisă pentru tinerimea zilelor noastre, lipsită de energie și seriozitate, ca să vadă câte au îndurat înaintașii noștri până ce ne-au creat situația de astăzi, pe care copiii zilelor noastre nu o știu aprecia.

Născut din părinți țărani la 9 Martie 1823 în Sucevița, ca fiul al doilea al gospodarului *Tănase* și al soției sale *Varvara*, a avut norocul de a fi ridicat din botez de o călugăriță, care locuia lângă biserica parohială din Sucevița și eră nepoata egumenului mănăstirei Sucevița, Arhimandrit Ghenadie, care a trecut mai târziu ca egumen la Putna, unde a dus cu sine nepoata egumenului și pe micul ei finuț, ajuns la boală grea de se credeă, că zilele îi sunt dejă numărate.

La Putna s'a recules pe deplin mititelul Iraclie din boală, sub îngrijirea și rugăciunile evlavioase ale maicei călugărițe. Protegeat de bătrânul arhimandrit, a învățat la mănăstire «azbuchile» și notele grecești de psaltichie, precum eră atunci rândul la mănăstiri,

singurele foculare de cultură ce le aveam pe atunci, modeste, dar mai bune decât nimic. Absolvând aceste cursuri, a dat apoi egumenul pe băia-tul de zece ani pe spesele sale la școala primară din Karlsberg, o colonie germană din apropiere. După ce a absolvat aici două clase, l-a trimis protectorul seu la Suceava, unde a absolvat la 1836 clasa a treia, trecând apoi la Cernăuți spre a continuă studiile la gimnaziu, primul și singurul institut mai înalt de învățământ pe atunci în Bucovina.

Aici se începe istoria suferințelor lui Iraclie, căci murind egumenul dela Putna, a ramas așa zicând, pe drumuri. Dorul și setea de lumină însă nu i-au dat pace. S'a băgat servitor și câști gându-și astfel cele trebuincioase pentru existență a dus-o cu chiu și va-până în clasa a patra gimnazială. Apoi i-se îmfundase cu totul, încât i-se părù că nu o mai poate duce înainte. În desperarea sa și-a adus aminte de un profesor al seu, care a fost transferat la Lemberg și care i-a făcut mult bine pe când erà la Cernăuți.

A luat toiagul în mână și a plecat cu pasportul în regulă și cu zece sorocoveți la buzunar — rezultatul unei colecte — să-și caute pe bunul seu profesor din Lemberg. Pe drum i-s'a întâmplat epizodul, despre care ne povestește în «Pronumele meu străin... mântuitor», despre care am vorbit în capitolul premergător.

La Lemberg i-a mers la început bine. A ajuns pe lângă capelanul dela biserica gr. or. — erà doar meșter în cântecele de strană, ce le învățase la Putna — a dat lecții de limbă română unui Englez, care aveà de gând să

studieze terenul în Moldova pentru înființarea sucursalei unei bănci engleze de asigurare, ba a avut chiar și norocul a fi o zi ciceronele Domnului Moldovei Mihail Sturdza, care în trecere a stat incognito o zi la Lemberg.

Terminând cele șase clase gimnaziale și ajungând — amăsurat sistemului de atunci — pe anul prim de filozofie, i-s'a înfundat iară. Locuind, fără de a ști, împreună cu un emisar secret al comitetului polon de revoluție și scăpând încă emisarul la vreme, a fost arestat Iraclie și ținut mai bine de șase săptămâni în temniță, până când dovedindu-se nevinovăția lui, a scăpat și plecat acasă la 1843 fără examen.

Un an a tânjit pe acasă, timp când a pățit multe, fiind prins și stâlcit ca fugar militar, căutând apoi tatăl seu să-l însoare cu fata vornicului bogătan din Bozanci, până ce a scăpat din toate aceste și agonisindu-și ca meditator cele trebuincioase, a putut reveni la Cernăuți, unde la 1847 termină cele două clase filozofice, cari complectau studiile gimnaziale. În acelaș an a trecut în seminarul diecezan gr. or., terminându-și studiile teologice la 1850, fiind în toamna aceluiaș an hirotonit întru preot prin episcopul Eugenie Haeman al Bucovinei.

Importanți sunt în viața lui Iraclie anii 1848—9 când ca seminarist a ajuns secretar al foii «Bucovina» a fraților Hormuzacheni. În casa acestor bărbați providențiali, refugiul pe acele timpuri al redeşeptătorilor noștri naționali din Moldova, Muntenia și Ardeal, a avut Iraclie ocaziunea a face cunoștința marilor noștri bărbați Mihail Cogălni-

ceanu, Vasile Alexandri, Costache Negri, Dumitrache Mălinescu, George Barițiu, Aron Pumnul ș. m. a.

În amintirile sale, adunate de d-l Leonida Bodnărescu, într'un volum¹⁾ revine Iraclie de repetite-ori asupra acestor zile mari, povestind multe epizoade interesante și caracteristice, cari azi-mâne vor constitui tot atâtea contribuțiuni de valoare la istoria frământărilor neamului românesc din anii 1848/9.

Sufletul entuziast al tinerului nostru seminarist n'a putut rămâne nesimțitor față de acele mari frământări, cari au scuturat letargia seculară din oasele amorțite ale neamului, aducându-l la viață nouă atât dincoace, cât și dincolo de Carpați. Emoțiile sufletești ale tinerului Iraclie s'au închegat în versuri, străbătute de mândrie națională și cultul pentru tot ce este românesc. Pe acele vremuri a scris «Fata de Român», «Buceha și Litera» (evident sub influința lui Pumnul), «Lui Iancu», «Cătră zimbrul Moldovei», «Ieremia Movilă și Săhastrul» și altele, cari și-au avut pe acele timpuri de dibuire rostul lor.

Unele din aceste versuri au devenit bunul comun al Românilor, fără ca fiii zilelor noastre să-și mai dea seamă, că cine este autorul lor²⁾. Așa cântăm și astăzi încă prin Ardeal și Bănat versurile :

«Auziți acolo, un buciom răsună,
Sboară, trece codrii și câmpii.
Vezi colo pe Murăș un voinic adună
Cete de voinici, ai Transilvaniei fii.
Cetele-s României ce 'nviază azi,
Iar voinicu-i Iancu, Iancu cel viteaz»

¹⁾ Opul citat mai sus.

²⁾ Darea mea de seamă în numărul 141 al «Patriei» din Cernăuți 1898.

Cine-și mai dă astăzi seamă, că aceste versuri, purtate din gură în gură prin o melodie tânguitor-eroică, sunt strofa primă a odei «Lui Iancu», scrisă de Iraclie Porumbescu și publicată întâiaș dată în nr. 13 al foii «Bucovina» din 1850!

Tot așa au devenit bun comun al Românilor versurile lui Iraclie Porumbescu:

«Eu sunt fată de Roman
Numele mi-i Floare,
Mama mea e din Traian...
Au nu-i fală mare ?

Eu sunt fată de Roman
Numele mi-i Floare,
Mai mărit ca al meu neam
Nu-i altul sub soare» etc. etc.

fără de a-l găsi pe Iraclie Porumbescu înșirat undeva între poeții neamului nostru, cum nu găsim între poeți nici pe ceilalți fruntași ai noștri din acei ani, cari sub impresia covârșitoare a zilelor ce trăiau s'au avântat la versuri, bune și mai slăbuțe, după cum le-au servit puterile și limba încă ne-cioplită.

Mai mare influență a avut asupra lui Iraclie nemuritorul V. Alexandri, care nu numai pe timpul petrecerii sale în Cernăuți, ci și mai târziu, a stat cu dânsul în legături.

Într'o seară a luat V. Alexandri pe Iraclie cu sine la plimbare și după cum vedem din amintirile acestuia, i-a zis între altele³⁾ și acestea :

---

³⁾ Ser. I. P. pag. 128.

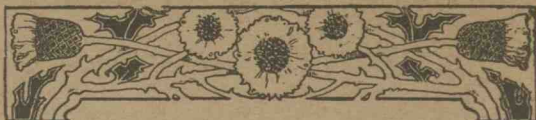
«Cearcă, caută, ascultă și întreabă de tradiții între poporul, din care ești, în care trăești, și mai ales în care ca preot vei trăi. Tot din ce în ce mai mult te vei înduleci de mărgăritarele prețioase și încântătoare ce le are poporul nostru strânse la sinul seu și acele mărgăritare prețioase și într'adevăr fermecătoare *sunt poezia neamului românesc*. Cel mai scurt cântec, cea mai mică poveste, să nu o bagatelizezi, să nu o ignorezi, ci să o scrii; ele sunt ori frânturi din întreguri mai mari, ori conțin așa în sine un întreg sintetic, pe care analiticul le va desfășura și deslegă...»

Am citat anume aceste vorbe ale lui Alexandri, reproduse de Iraclie Porumbescu, pentru că prin acestea s'a atras luarea aminte a acestuia asupra marelui tezaur ce zace încă ascuns în poporul nostru, pe o vreme când cărturarii noștri desconsiderau produsele poporului și se feriau de ele ca de foc. Poezia lui Mureșeanu și a contemporanilor sei dela noi este atât de seacă, pentru că n'au știut aprecia valoarea și importanța națională și artistică a tezaurului nostru din popor.

Atrasă odată atenția lui Iraclie asupra acestui tezaur, a devenit cel mai fervent cultivător al avutului național, ce trăia ascuns în popor și sub influința aceasta a crescut și compozitorul nostru Ciprian, nu ferindu-se de frumoasele melodii din popor, ci adunându-le și cultivându-le cu tot dinadinsul. Fiind bătrânul Iraclie bun cântăreț și dispunând de un mare repertoriu de cântece populare, culese prin văile și munții Bucovinei, a crescut tinărul Ciprian în aceste accente

dulci ale melodiilor naționale din cea mai fragedă tinerețe a sa. Direcția, în care a pornit dezvoltarea artistică a lui Ciprian, i-a fost dată deja din casa părințească, care resonă de suspinul codrilor, jalea văilor și șopotul isvoarelor, închegate în melodiile poporului nostru, concreșcut prin toate fibrele sufletului seu cu natura ce-l împresoară.

IV.

Sus în creerii Carpaților bucovineni ai Câmpulungului răsesc de odinioară, unde izvoresc apele Sucevei și Moldovei, se află *Șipotul*, o comună rurală resfirată, cu numeroase cătune, numărând cu totul cam două mii de locuitori, în partea lor covârșitoare *Huțani*, remășițe slavizate ale Cumanilor de odinioară și păstrând în denumirea lor de astăzi numele lor vechiu național de «Uz» și «Guz».

Deși uniți politicește din vechime cu Românii districtului Câmpulungului românesc într'o federațiune de chinezate, asemenea chinezatelor românești și bulgărești din Bănatul nostru, totuși, ca și Crașovenii noștri, și-au păstrat până în zilele noastre individualitatea națională deosebită, care se manifestă în obiceiurile lor și portul deosebit de al celorlalte fracțiuni slave ale Bucovinei, cari astăzi unite sub lozince *ucrainiste* caută să niveleze întreaga slavizare a nenorocitei Bucovine. Acești *Huțani* poartă sumane scurte de culoarea mohorului, pantaloni roșii, trăesc din cultura vitelor și vorbesc un dialect rusneac, împistrițat cu multe românisme. Chiar și numele lor de familie sunt în mare parte românești, așa că istoriografii noștri mai vechi erau seduși a vedea în ei niște remășițe sla-

vizate de-ale Dacilor, ori chiar și Români slavizați. Oameni blânzi și pacinici, ajunși pe mâna vre-unui instigator, devin, în urma culturai lor încă primitive, crudeli și însetați de sânge.

Frământările anilor 1848/9 n'au trecut fără efect nici asupra acestor suflete naive și pacificarea lor a dat mai mult lucru autorităților publice, decât celelalte popoare ale Bucovinei. În anul 1850 eră încă patentă răsvrătirea socială politică a Huțanilor și cuibul acestor răsvrătiri eră Șipotul¹⁾ nostru.

La insistența guvernatorului de atunci al Bucovinei, br. Hönninger, a fost trimis Iraclie Porumbescu îndată după hirotonire (1850) aici de administrator parohial și dejă la 1852 a fost definitivat ca paroh a Șipotului. Alegerea aceasta a fost nimerită, tinărul Iraclie a câștigat în scurtă vreme încrederea bieților oameni și a contribuit prin lucrarea sa în mod esențial la încheerea operei de pacificare.

Aici, în Șipot, s'a născut *Ciprian* ca al doilea copil al părintelui Iraclie, la *2 Octombrie v. 1854*.

Din petrecerea parohului Iraclie la Șipot, mai merită să relevăm un moment interesant, care ne arată cât de adânc s'au înrădăcinat în sufletul lui învățăturile lui Aron Pumnul, care refugiat din Blaj la Cernăuți, a devenit acolo primul profesor de limba română și a avut de elev și pe Iraclie, pe când eră acesta în seminar.

---

¹⁾ Tot în munții aceștia se mai află o comună Șipot, care se cheamă «pe Sirete», spre deosebire de acesta, căruia i-se zice «pe Suceava». Dubletele acestea sunt dese acolo.

Doritor a scoate «potcoavele» cirilice din scrierea românească, cari pe atunci erau încă de rigoare în biserică — vezi Doamne, ca un postulat al ortodoxiei — a făcut tinerul paroh al Șipotului la 1852 o relație oficioasă către consistor în limba română și scrisă cu *litere latine*. Episcopul Hacman scandalizat de această cutezanță eretică, a retrimis actul la parohie, dojenind pe paroh :

«Se dă Enoriei Șipot cu acea însemnare înapoi, cumcă până acum încă nici un circulariu nu s'au slobozit pentru schimbarea literelor și *samovolnicie este, care o oprim*, a scrie raporturile și cele ale slujbei sale *cu litere, care numai îngreunează și nu înlesnesc* cetirea și care la Consistoriu nu se întrebuițează...»²⁾ etc. etc.

Se înțelege, că asemenea «scripte consistorialnice» numai au îndârjit sufletele doritoare a vedeà cu un ceas mai înainte scăpată limba românească din haina străină și revenită la literile străbunilor noștri. Pentru istoria introducerii literilor latine la noi, este important a ști, că parohul Iraclie Porumbescu a fost primul, care a încercat la 1852 a introduce în actele oficioase ale bisericei ortodoxe bucovinene aceste litere, cari astăzi s'au înstăpânit pe întreaga linie.

La Șipot a trăit micul Ciprian primii ani ai vieții sale, dând dejă ca copil de trei-patru ani semne de simț muzical deosebit³⁾. Prindeà cu precizie uimitoare tonurile și reproduceà

²⁾ O. c. pag. 9.

³⁾ Nic. P. Petrescu în călindarul «Amicu poporului» din 1884, reproduc în «Patria» din Cernăuți nr-ii 125—129 din 1898.

melodiile ce le auziã în jurul seu, spre mirarea celor ce îl auziau.

La o clacã de tors, în casa părinților sei, a auzit odatã pe acea vreme un lãutar sãtenesc cântând din vioarã, ca lucrul clãcașilor sã meargã mai sprinten. Micul Ciprian nu mai erã de deslipit de acest lãutar. Cu privirea-i înghițiã toate mișcãrile lãutarului, cum trage cu arcușul și apasã cu degetele coardele. Și el a vrut sã aibã vioarã, ca și el sã tragã cu arcușul și sã apese cu degetuțele sale fragede. N'a dat pace părinților, pãnã ce mergând aceștia odatã la oraș, i-au cumpãrat o violinã de copii, pe care a scãrțãit apoi micul artist cât îi ziua. De atunci i-a devenit violina soțul nedespãrțit al surtei sale vieți.

În primãvara anului 1857, pãrãsi familia Porumbescu pe scurtã vreme Șipotul, ca sã revinã iarãși acolo la 1859. Isbucnise la Boian nemulțumirea credincioșilor cu pãstorirea sufleteascã, cãutând salvare în trecerea la biserica apuseanã. Fiind trebuințã acolo de un preot harnic, enãrgic și circumspect, a trimis consistorul în mod provizor pe Iraclie ca administrator parohial. Boianul, aproape de Cernãuți, este punctul extrem nord-ostic al românismului Bucovinei, cutropit de Ruși, din care cauzã jelește *Eminescu* în clasicã sa Doinã :

«Din Boian la Vatra Dornii
A umplut omida cornii...
Și strãinul te tot paște,
De nu te mai poți cunoaște...»

Aici a dus familia Porumbescu zile amare, avizatã a trãi numai din congruã, cãci de taxe pentru funcțiunile sãvãrșite nu puteã fi vorba în mijlocul rãsvrãțiților, pe cari numai cu

greu și numai în parte i-a putut readuce în sinul bisericii. Noroc cu familia Hormuzachi, care în dărnicia-i proverbială a venit întru ajutor⁴⁾ familiei Porumbescu ajunse în năcaz.

În April 1859 a revenit apoi Iraclie la parohia sa din Șipot, unde a stat până în April 1865, când a fost numit⁵⁾ paroh la Stupca, în districtul Gurii Homorului, la frontăria sud-ostică a Bucovinei către Moldova.

Încă în Șipot ajunse Ciprian etatea de școală, dar nefiind acolo școală românească, a fost introdus de tatăl-seu în elementele scrierii și cetirii.

În anul 1860, când Ciprian eră în al șaselea an, venise pe vre-o câteva zile oaspe la tatăl-seu în Șipot eunoscutul artist bucovinean Carol *Mikuli*, care mai târziu a ajuns director al conservatorului din Lemberg. Mikuli, Armean de origine, dar descendent al unei familii așezate deja de mai multă vreme în Bucovina, observă predilecția micului Ciprian pentru muzică și în decursul scurtei sale petreceri în casa părintească a lui Ciprian, s'a ocupat de mititelul artist, care scârțâia pe violina-i copilărească, cântând din gură «Măi ciobane dela oi», scriindu-i scala pe hârtie și învățându-l să o cânte din gură. În vre-o câteva zile a ajuns⁶⁾ micul Ciprian să citească și cânte corect «terțele» și «cvintele». Astfel s'a putut măguli Ciprian, că primul seu instructor în ale muzicei a fost celebrul director al conservatorului din Lemberg.

---

⁴⁾ Scr. l. I. P. o. c. pag. 11 și 13.

⁵⁾ O. c. pag. 16.

⁶⁾ Petrescu l. c. Nr. 125.

În toamna aceluiaș an a fost dat Ciprian la școala pöporală din Ilișești, o comună româno-germană din districtul Gura-Homorului, unde erä permutat pe atunci ca forestier socrul lui Iraclie. Scurtă vreme a luat aici lecții de violină dela învățătorul Simeon Meier, care funcționä la școala evangelică de acolo. La 1863 a trecut apoi la Suceava, unde a dat examenul de pe clasa a patra primară și a intrat în gimnaziu.

La Suceava n'a avut noroc cu instrucția în violină. Erä instructor de violină numai un organist bătrân dela biserica catolică, care pe lângă slăbiciunile bătrânețelor începuse să piardă și auzul. Un timp oarecare a luat lecții dela acest organist. Apoi a dat de un tiner auscultant la judecătoria de ocol, care erä bun violinist și a dat cu drag lecții lui Ciprian, dar numai trei luni, căci un morb greu scurtă innainte de vreme zilele tinerului auscultant.

Remas fără instructor, a continuat studentul Ciprian singur exercițiile, fără control și fără călăuză dibace. Cântä cu conșcolarii sei muzicali dejä duete, terțete și cvartete. Mai mare îi erä însă dragul când puteä trage cu urechea la vestiții lăutari naționali, de tagma veche, cari erau încă pe acea vreme la Suceava, fosta capitală a lui Stefan cel Mare.

V.

În primăvara anului 1865 s'a mutat familia Porumbescu la *Stupca*, noua parohie a părintelui Iraclie, care a devenit *adevărata patrie a lui Ciprian*. Aproape de Suceava, unde urmă studiile gimnaziale, s'a contopit sufletește cu «*câmpiile Stupcei*», pe cari a cules atâtea mărgăritare prețioase din neseatul izvor al melodiilor românești. Aceste «*câmpii*» sunt pentru Ciprian ceea ce a fost pentru Alexandri «*lunca din Mircești*».

Dar mai aveà Stupca pentru Ciprian un farmec deosebit.

Pe teritoriul domeniului Stupca (proprietar pe atunci marele naționalist Alecu de Popovici, astăzi al văduvei acestuia Elena, născută contesă Logotethi, presidenta Societății Damselor române din Bucovina), se află o *colonie de Țigani lăutari*. Am puteà zice un fel de «*academie*» și «*pension*» al lor.

Aici învățau purdeii arta înăscută lor și de aici se resfirau ca lăutari prin Bucovina și Moldova și tot aici se reînapoiau în zilele bătrânețelor, când amorțiau degetele de nu mai puteau strânge strunele și tremură mâna de nu mai puteà trage arcușul. Bunătatea moșierului le asigurà tiena pentru restul zilelor cât le mai erà dat să viețuiască, hrănindu-se din amintirile zilelor când lautele și cobzele lor în-

veseliau mesele boerilor și mângăiau în zile de grea cumpănă, cari se țineau lanț de acele colțuri de pământ, locuite de Români.

Când petrecea în vacanțe pe acasă, eră Ciprian oaspe des¹⁾ în colonia aceasta, unde lăutarii, ca și foștii lăutari și fiitorii lăutari, îl primiau cu cinste, bucuroși fiind, că fiul parohului stă cu ei de vorbă ceasuri de-a rândul, ascultă cântecele lor și învață dela ei, nesfiindu-se a călca pragul bordeelor, în cari se adăpostiau contra frigului și mai ales a vântului, atât de ostil neamului țigănesc. De multe ori chemă la sine acasă buni «zicători», ascultând, studiând și însemnând tainele lautei țigănești, cari au cucerit o lume.

Ba și violina sa celebră, căreia îi zicea mai târziu «*mireasa mea*», fiindu-i cât a trăit tovarăș credincios în bine și rău, are să o mulțumească acestei colonii. Bătrânul Iraelie povestește în o schiță a sa istoria²⁾ acestei violini, din care extrag aici unele date în urma interesului lor obștesc.

Eră în anul foametei grozave din 1866, după doi ani de secetă cumplită, când focul razelor de soare a dogorât toată munca omului pusă în pământul, care de setea cea mare după o picătură recoritoare se desfăcuse în crepături oribile, cum nu s'a mai pomenit. Nici firicele de iarbă, necum pâne și mălaiu. Oamenii leșinau pe drumuri de foame. La curtea boerului Popovici, căruia cât zici i-se deșertaseră hambarele, și care a cumpărat pe bani grei hrană pentru a o împărți nenorociților

¹⁾ Petrescu l. c. nr. 126.

²⁾ Ser. l. Ir. P. o. c. pag. 175-179.

oameni, eră masă stabilă pentru copii în toată ziua, iar pentru săteni de trei ori pe săptămână. Guvernul pornise o mare acțiune de ajutorare. Cu toate acestea erau cumplite zilele și lunile de foamete și sărăcie.

În zilele acele venise în ograda casei parohiale un grup de Țigani, un bătrân urmat de tineri, femei și copii. Cu lacrimi în ochi oferiă bătrânul țigan părintelui o violină stricată, — cu pieptul spart, despoiată de urechi, tarniță și coarde, — spre vânzare.

Din toate se vedeă, că bătrânul Stănică — așa îl chemă pe lăutar — numai cu greu, numai sub sila împrejurărilor funeste, se despărțiă de această ruină a unei violini de odinioară. Și a venit anume ca să o vândă parohului, pentru ca să ajungă în mâna lui Ciprian, despre a cărui îndeletnicire cu muzica știă dejă.

A povestit apoi povestea violinei, o poveste lungă și mișcătoare de pe vremea bejeniei urmată resmiriței lui Ipsilant, când Stănică cântă pe la curțile boerilor moldoveni în renumitul taraf al tatălui seu, *Trifu*. Atunci primî el violina cadou dela un boier «tiner și supărat», căruia i-a cântat, când eră pe calea surghiunului, cântecul «sărmanei turturice».

O viață de om a cântat Stănică pe violina aceasta cu sunet dulce, fermecător. Acum dejă de vre-o zece ani i-se înlemniseră degetele de nu mai puteă ține strunele și duce arcușul, iar copiii jucându-se cu lăuta moșului, îi stricaseră montajul. Și totuși numai cu greu se puteă deslipi bătrânul lăutar de violina sa.

Mai mult de milă — Ciprian aveă dejă o violină bună — a cumpărat parohul Iraclie această violină pe un bagatel, hrănind la casa sa grupul hămisit de Țigani și numărând bătrânului Stănică niște sfaști de pomană.

Parohului i-a bătut însă la ochi forma sveltă și grațioasă a violinei și a trimis-o măestrului Martin Richter din Lemberg spre reparatură. Scurt după ce o trimise, primî dela acesta o scrisoare, în care îi comunică că reparația costă 30 floreni, dar e dispus a cumpără violina, așa cum e, cu o sută de floreni. Cetind Iraclie scrisoarea aceasta, îndată bănuî valoarea violinei. Trimise lui Richter cei 30 floreni ceruți pentru reparațiune și îi scrise, că violina nu e de vânzare.

La șase săptămâni primî violina reparată gata. Un adevărat elenodiu. Măestrul dela Lemberg curățise temeinic violina și pe fundul violinei se putea cetî pe o țidulică îngălbinită:

«Fecit CREMONAE Nicolaus AMATI 1626».

Va să zică o «*Cremonensă*» veritabilă, fabricat de al lui Niccolo Amati, măestrul lui Antonio Stradivari, neîntrecut până astăzi.

Prin câte a trecut această violină până a ajuns «mireasa» lui Ciprian Porumbescu, nedespărțită de el până în ora morții!³⁾

Înr'aceea și-a urmat Ciprian studiile la gimnaziul din Suceava. Cu studiul muzicei nu s'a putut ocupă sistematic, din cauza lipsei de instructor. Școala lui muzicală erau *lăutarii*

³⁾ Astăzi e violina aceasta celebră proprietatea distinsului nostru Dr. George Crăiniceanu din București.

țigani, cari pe atunci erau încă în floare în Bucovina. Nu cedaseră încă locul... Ovreilor, cari fac astăzi pe lăutari în Bucovina și Moldova de sus.

Pe atunci eră la Suceava vestitul lăutar *Chir Gregori*, ultimul bard al Bucovinei, a cărui memorie trăește încă vie în amintirea fraților noștri din Bucovina. Portretul lui lucrat în ulei, reprezentându-l în vechiul port — fiind îmbrăcat în antireu și giubea, încins cu brâu și purtând pe cap ișlicul, costum luat dela boerii Moldovei — se află în multe case boerești, semn al deosebitei devoțiuni față de acest trubadur al vechilor cântece românești. Pe când am petrecut eu în Bucovina, eră portretul lui în salonul de primire al Curții boerești din Storojineț, de prezent proprietatea d-lui Iancu cav. de Flondor, fratele compozitorului nostru Teodor. Cred, că și astăzi va fi tot acolo portretul. Apoi în sala festivă a primăriei din Vatra Dornei, ai cărei pereți sunt acoperiți cu picturi din viața Românilor din Bucovina, este un grup care reprezintă pe Chir Gregori cum cântă în fața unui foisor, în care șed la chef — pare-mi-se — vechii boeri Doxachi Hormuzachi, Flondor și Grigorcea.

Pe vremurile aceste nu putea fi petrecere mai aleasă sau serbare în Bucovina și Moldova de sus fără de taraful lui Chir Gregori, nu numai artist pe instrumentul seu, ci și vestit cântăreț, bogat în melodii, având pentru fiecare boer cântecul seu special. S'a dus, s'a prăpădit — vorba lui Barbu Lăutarul — ca și un cântec bătrânesc.

În «lumea nouă» se stinge acest tip al vechei vieți românești. Pe zi ce

merge tot mai mult dispar lăutarii noștri și cu ei deodată dispar și cântecurile acele admirabile, în cari se sintetizează dorul și jalea seculară a poporului românesc. Lumea a pornit-o «pe nemție». Chiar și în regatul român vedem acum cum au năpădit totul sarbedele «zengărai»-uri nemțești-ovrești, străine și imorale, silind pe bieții lăutari, câți au mai rămas, să iee lumea în cap, ori să se acomodeze cu totul gusturilor fistichii ale unei generații, care nu știe prețui ce a avut, risipind avutul strămoșesc în mod atât de ușor ratec. Vorba lui Barbu Lăutarul la Alexandri: «Vremea vremuește, bătrânii se duc, obiceiurile se prefac, oamenii se schimbă, cântecile se schiminosesc și lăutarii mor de foame...»

Ciprian Porumbescu a avut încă parte de zilele de glorie ale lui Chir Gregori, cu care trăia în bună prietenie și dela care multe a învățat. Nu odată s'a întâmplat — cum vom vedea și la serbarea dela Putna — că Chir Gregori a dat lui Ciprian violina, lăsându-l pe acesta să continue cântecul sau jocul ca conducător al tarafului. Influența lui Chir Gregori se resimte evident în compozițiile de mai târziu ale compozitorului nostru, care ca elev însuflețit al lor a pătruns până în cele mai ascunse întimități ale artei vechilor noștri lăutari.

La 1873 termină apoi Ciprian Porumbescu studiile gimnaziale la Suceava, luând bacalaureatul. Pierduse un an, căci din cauza unui morb cronic de gât, a fost nevoit să lipsească ca student de clasa a VII-a gimnazială timp mai îndelungat dela lecții, așa că pe urmă a fost silit să repete această clasă,

Terminând studiile gimnaziale, s'a decis — în urma lipsei altui institut superior de învățământ pe atunci în Bucovina — a se înscrie la teologie, deși erà dejà ferm hotărit a trece pe cariera de artist. Dar cum aveà și predilecție deosebită pentru cântarea bisericească, i-a fost binevenit să-și completeze studiile cu teologia, fiindu-i astfel date cu mult mai multe șanse pentru creerea unui viitor ca muzician în sinul neamului seu și al bisericeii sale.

VI.

Revin aici la o scenă din viața lui Ciprian Porumbescu, care în cadrul unui eveniment mare din istoria renașterii naționale a Bucovinei, ne deschide o perspectivă în sufletul neuitatului nostru compozitor.

Când prin «intrigă și silă» se înstăpâni Austria asupra țerii de sus a Moldovei — Bucovina de astăzi — se aflau pe acest teritoriu de peste 180 mile pătrate, nouă mănăstiri mari de călugări: la Putna, Sucevița, Dragomirna, Sf. Ilie, Ilișești, Homor, Solca, Voroneț și Moldăvița; una de călugărițe la Pătrăuți și treisprezece schituri călugărești: la Sf. Onofreiu, Mămăești, Horecea, Crișceatec, Broscăuți, Beresnița, Ostra, Babin, Zamostia, Jadova, Voloca Vijniței și Coribnița. Locuri sfinte de adăpostire în zile de cumpană, vetre de artă și cultură în zile de pace.

Condeiful lui Iosif II a tras dungă peste aceste, când cu secularizarea. Toate schiturile s'au șters și din mănăstiri au ramas numai cele trei dela Putna, Sucevița și Dragomirna, având ultima ca dependență mănăstirea dela Suceava, unde se păstrează astăzi păzite de căucernicii călugări, moaștele sf. Ioan cel nou, sub protecția Metropoliei dela Iași. Celelalte mănăstiri, precum și toate schiturile, au dispărut.

Unele s'au prefăcut în biserici parohiale, altele servesc unor scopuri profane, iar unele au dispărut cu totul, încât deabiă li-se mai găsește urma. Multe documente și monumente prețioase pentru cunoașterea trecutului nostru au dispărut pentru totdeauna. Așa ne-a fost data.

La poalele nord-ostice ale cumpelei apelor Bistriței de aur, Siretelui, Sucevei și Moldovei, lângă valea Putnei, afluent al Sucevei, se află sub «dealul Vodei» mănăstirea, în care odihnesc sfintele moaște ale marelui ei fondator, Stefan cel Mare: *Mănăstirea Putna*, una din cele trei, care a scăpat prin urgia vremilor, ca să fie astăzi *loc sfânt de pelerinagiu* pentru Românii de pretutindeni.

Trezită conștiința națională a Românilor din Bucovina prin frământările anilor 1848/9, generațiunea nouă a Bucovinei și-a aruncat privirile evlavioase asupra acestui lăcaș sfânt, dar părăsit, și când în anul 1870 aveau să se împlinească patru sute de ani dela întemeierea mănăstirei, un dor și un gând a străbătut întreg corpul românesc: *să serbexे această aniversare de patru sute de ani* în mod demn și cuvenit. Tinerimea universitară luase inițiativa serbării, care se proiectase pentru sf. Marie mare din 1870, dar în urma împrejurărilor grele de atunci, a trebuit să fie amânată pe anul următor, 1871.

Se lansaseră apeluri¹⁾ calde.

«Nu junimea română academică a produs ideea serbării» — zicea apelul către marele public românesc — «ea purcede *din conștiința națională*

¹⁾ I. Slavici «Serbarea dela Putna». Conv. Lit. din 1904.

română. Națiunea română voește cultură și cultura ei trebuie să fie *una, omogenă*, la Prut și la Someș, omogenă în sinul Carpaților cărunți și spre mările Dunărei».

Serbarea întimpină multe și mari greutăți. Guvernul austriac — amăsurat tradițiilor sale — a urmat atitudinea sa echivocă, n'a oprit-o pe față, dar pe sub mână n'a cruțat mijloace pentru a tăia pofta de serbat a acelor, cari se considerau acasă în Bucovina.

Urmarea a fost, că frunțașii vieții politice românești de atunci s'au retras la o parte, văzând că nu pot serbă așa cum îi trage inima și nefiind dispuși a da serbărei coloritul ce venia la socoteală guvernului prepuelnic.

Tinerimea însă nu s'a lăsat. A făcut și dres ce a putut până ce a exoperat învoirea egumenului de atunci dela Putna, Arcadie *Ciupercă* — sârbitizat pe timpul episcopului Daniil *Vlahovici* în *Ciupercovici* — și sub protecția acestui egumen a pus la cale serbarea care a avut loc la ^{15/27} August 1871, la «Sf. Marie mare», care eră totodată hramul sfintei mănăstiri.

Tinerimea din Bucovina venise cu săptămâni mai înainte la Putna, ca să facă lucrările pregătitoare pentru primirea oaspeților, cari se anunțaseră din toate părțile locuite de Români. Deși guvernul le-a trimis jandarmi pe cap, însuflețirea juvenilă a învins toate piedecile. Intre acești tineri eră și Ciprian Porumbescu, care aproape două săptămâni n'a făcut deosebire între zi și noapte, dând mână de ajutor unde trebuia, ca oaspeții Bucovinei să vină la Putna ca la ei acasă.

La serbare au sosit Români și delegațiuni studențești din toate părțile. Din București venise G. D. Theodorescu, Ioan Brătescu și Gr. Tocilescu. Din Viena Mihail Eminescu și Ioan Slavici, care la început fusese secretarul și pe urmă presidentul comitetului de aranjare. Din Iași venise A. Xenopol, T. Nica, C. Istrati. Venise primul Iașilor Cerchez, vechiul bărbat de stat Mihail Cogălniceanu. Și doi arhieri au venit din Iași, ca să slujească la mormântul celui mai mare Domn moldovean, dar n'au obținut permisie de a oficia. Ba venise până la Hadic și Alexandri, auzind însă că prietinel său Alecu Hormuzachi a ramas la Cernăuți, a plecat acolo să vadă că ce e.

Spiritul lui Alexandri a fost însă la serbare, doar din acest incident a scris imnul festiv, care s'a cântat în acea zi mare :

«Etern atotputernic, o creator sublime,
Tu dai lumii viață și omului cuvânt,
In tine crede, speră întreaga Românie,
Glorie ție'n ceriuri, glorie pe pământ!».

Serbarea a succes peste așteptare. Venise lume imensă. În preseara serbării a fost mare iluminăție. Toată valea Putnei eră scaldată în lumină. Resunau codrii de bubuitul treascurilor, de chiot, cântec și veselie. Nu mai ajungea puterea administrației politice a pune piedeci la atâta însuflețire.

Pentru primadată, după atâtea veacuri de neagră urgie, se găsiseră la un loc reprezentanții Românilor din toate țerile și ținuturile.

După serviciul divin a depus²⁾ ti-

²⁾ Slavici l. c.

nerimea pe un soclu de marmoră neagră urna votivă la căpătâiul mormântului lui Stefan cel mare, care eră acoperit de steagurile tinerimei, aduse din toate părțile... Discursul festiv l-a rostit marele nostru istoric, A. D. Xenopol, pe atunci student la universitatea din Iași. În numele Academiei române³⁾ a vorbit profesorul Dr. I. G. Sbiera.

Ear după masa festivă, bogată în discursuri entusiaste, a urmat pe tăpșanul din fața mănăstirei hora, hora mare a tuturor Românilor, Ungureni și Moldoveni, Bucovineni și Munteni, tineri și bătrâni, bărbați și femei, preoți și mireni... toți prinși în horă. Cântă Chir Grigori din Suceava cu taraful de treizeci lăutari, cântă ca pe vremea gloriei românești... Și pe când se jucă hora mai cu foc, se desprinde din mulțime un tinăr, plăpând și înalt și cu foc nemărginit în privirea-i visătoare, prinde din mâna lui Chir Grigori violina și continuă el conducerea marelui taraf de lăutari, trage cu foc accentele voioase ale horei de resunau codrii și văile de atâta veselie fericită.

Și terminându-se hora, pune tinărul violina jos și merge deadreptul asupra unui preot, care stă alătura și priviă cu lacrimi sfinte în ochi hora, îl îmbrățosează și zice⁴⁾ în extaz de fericire:

— *«Tată... am cântat Daciei întregi».*

Acest tinăr înalt și plăpând, cu foc nemărginit în privirea-i visătoare, eră... Ciprian Porumbescu, tinărul student, căruia abiă îi mijiau mustăcioarele, dar

³⁾ Familia Sbiera, de Dr. I. G. Sbiera, Cernăuți 1899. pag. 258.

⁴⁾ Petrescu l. c. Nr. 126.

eră dejă artist pe instrumentul, căruia și-a dedicat viața, confiându-i puținele bucurii și multele suferințe de cari a avut parte, cât a trecut prin valea vieții.

Emoțiile dela această mare serbare dela Putna s'au gravat atât de adânc în lespezile sufletului lui, încât i-a stăpânit întreaga viață.

Acum, pentru prima dată, a început să resimtă în întregime marea durere a neamului seu, risipit prin atâte țeri și lovit de atâte nevoi. Durerea aceasta a devenit *izvorul* cântărilor lui, cari de atâtea ori se rapoartă la marele Voevod, care doarme în grădina țerii sale, rupte dela trupul sângerând al mamei. O privire asupra titlurilor compozițiilor, ce ne-au ramas după Ciprian Porumbescu, ajunge ca să înțelegem cât de adânc au ramas săpate în sufletul lui sfintele emoții dela Putna.

Simțiã cum de sub peatra mormântului dela Putna resăriã nouã viață în inimele românești și simțiã cum aspirații mari și generoase se isbesc de cruda realitate, urmată din marile prefaceri politice, cărora a căzut jertfă acel colț clasic de pământ al istoriei românești. Și când sufletu-i elevat de focul vieții noi căută să îmbrățișeze lumea în nemărginirea bucuriei, i-se strângeã inima de durere la văzul crudei realități. Contrastul acesta isbitor și neîmpăcat multe lacrimi a plâns prin violina lui Ciprian Porumbescu. Și multe lacrimi va mai vărsã neamul românesc. Prin multe compoziții remase dela Ciprian Porumbescu — tot bucăți rupte din sufletul poporului — resună acest glas al durerii neamului...

Tot din această durere a neamului și tot sub impresiile serbărei dela Putna s'a zămislit clasica doină : « *Dela Nistru pân' la Tisa* » a lui Eminescu, care încheie cu o strașnică apostrofă la adresa lui Stefan cel Mare :

« Clopotele să le tragă
Ziua 'ntreagă, noaptea 'ntreagă,
Doar s'andură Dumnezeu
Ca să-ți mântui neamul Teu ».

Nu trecuse anul dela serbarea aceasta și o nouă lovitură a sortii îl ajunse pe Ciprian. La 5 August 1872 îi muri mama iubită după un greu morb. Săptămâni dearândul a veghiat lângă patul suferindei, căutând a-i alina durerile, grijind-o și mângăind-o. Dar moartea n'avu milă. S'a sfârșit în floarea vieții lăsând în adâncă jale nemângăiatul soț și copiii, cari o adorau ca pe o sfântă. Imaginea ei trăia însă viuă în inima lui iubitoare, consolându-l în nopțile negre ale temniței, când Ciprian Porumbescu eră prevenit pentru « înaltă trădare », dovadă gingașele lui versuri scrise în mușgaiul temniței din Cernăuți : Suspînul prizonierului.

Sufletul artiștilor în dureri și suferință se ferecă. Și de aceste a avut Ciprian parte cu îmbelșugare.

VII.

În toamna anului 1873 întră Ciprian Porumbescu elev la institutul teologic gr. or. din Cernăuți. Aici apoi i-s'a dat prilej să completeze studiile sale muzicale. Cu aprobarea direcțiunei institutului teologic a luat lecții de pian, se perfecționează în violină și violoncello, studiază în mod particular știința «compoziției» și «armoniei», făcând progrese uimitoare. Dejà din timpul acestor studii se datează primele sale compoziții date în lume: «*Dorința*», pe temeul cuvintelor poeziei Matildei Cugler și «*Hora națională*» din motive populare, apoi «*Marș festiv*», compus pentru orchestră, din incidentul jubileului de 25 ani al societății pentru tragere la țintă.

Tot pe timpul acesta cade începutul compozițiilor bisericești, cari s'au cântat de corul seminarial dejà pe vremea când Ciprian eră elev al institutului și se mai cântă și astăzi nu numai în Bucovina, ci și pela noi. E mare numărul compozițiilor bisericești ce ne-au rămas dela Ciprian Porumbescu din timpul acesta: antifone, axioane, heruvic, pricesne, psalmi și chiar mai multe liturgii întregi. Pe vremea aceea eram încă săraci în compoziții bisericești. Porumbescu a văzut lipsurile și a căutat să umple golurile

din bogatul material, cu care erà încercat sufletul lui poetic-muzical.

Tot lipsuri mari erau în repertoariile întrunirilor sociale ale tinerimei, dornice a-și petrece cu cânt și muzică, amăsurat regulelor «comment»-urilor, uzitate la petrecerile studentești, după modelul german, care se încuibase pe acea vreme în Bucovina. Porumbescu n'a făcut numai muzica, ci a compus și texte potrivite pentru aceste cântări, din cari a scos apoi mai târziu un volumaș întreg, folosit și astăzi de studenții noștri dela universitățile cu asemenea organizații.

După ce absolvase două cursuri de teologie, se puse temelia actualei universități din Cernăuți, prefăcându-se institutul teologic¹⁾ în *facultate* la noua universitate, urmând elevii seminariali mai departe cursurile ca studenți universitari. Această prefacere se făcuse — precum vom vedeà mai la vale — din incidentul împlinirii centenarului dela... haid' să zicem: adnexarea Bucovinei la Austria. Erà să fie cadou jubilar. Pe lângă facultatea teologică, remasă și mai departe în sarcina fondului religionar gr. or., s'au mai adăugat două facultăți, cea filozofică și juridică. A patra facultate — cea de medicină — lipsește și astăzi încă și bieții Bucovineni, copleșiți de atâta dragoste, nu știu să mai reclame sau nu, astăzi a patra facultate, după ce experiența i-a învățat, că aceste facultăți nu sunt decât pepiniere ale străinismului cutropitor în mijlocul popu-

---

¹⁾ Autograful împărătesc din 29 August 1875, pus în practică prin ordinul ministrului de culte și instrucțiune publică nr. 13,240 din 30 August 1875.

lației băștinașe. Dejà în discursul inaugural a ținut decanul — de atunci al facultății juridice Frideric Schuller-Libloy — Sas din Ardeal — să insulte în mod ne mai pomenit de barbar populația băștinașă a Bucovinei ²⁾

Studentii români, ajunși acum universitari, au căutat îndată să beneficieze de toate avantajile, ce le oferiă noua organizație universitară. Primullor gând a fost să fondeze o societate literară-culturală a tinerilor universitari. Astfel a luat ființă societatea «*Arboroasa*», întemeiată la 10/22 Decembre 1875 și denumită așa după vechiul nume al teritoriului Terii de sus a Moldovei, care astăzi se cheamă «*Bucovina*», după numele slav (= făget) al unei păduri din apropierea Cernăuților, între Nistru și Prut.

Dejà numele noiei societăți arată, că întemeietorii ei, — între cari eră Ciprian Porumbescu unul din cei mai însuflețiți — și-au dat seamă de originile românești ale bucății de pământ, înstrăinate, pe care se aflau. Această societate, în fruntea căreia dejă în al doilea an a ajuns Porumbescu ca president, i-a oferit compozitorului nostru multe momente de elevare sufletească, dar tot din sinul acestei societăți se trage în mod indirect și catastrofa vieții lui, după cum voi expune aceasta mai pe larg la locul seu.

Scopul societății «*Arboroasa*», amăsurat statutelor, ³⁾ a fost: perfecționarea

---

²⁾ A se vedeà pag. 100, 103, 108 din «*Die Landesfeier der 100 Jährigen Vereinigung des Herzogthums Bukowina mit dem öster. Kaiserstaate und die Eröffnung der K. K. Franz-Josefs-Universität in Czernowitz am 4 Oktober 1875. Cernăuți 1876.*

³⁾ Sbiera o. c. pag. 381.

reciprocă a membrilor pe terenul literar-național; dezvoltarea spiritului social și ajutorarea materială a membrilor ordinari lipsiți de mijloace. Și s'au pus tinerii pe lucru cu însuflețire juvenilă. Rapoartele anuale ale acestei societăți, cu sfârșit atât de trist, sunt dovada unei activități largi pe acele vremuri a tinerimei, care a știut să pună umăr la umăr și să țină mai bine laolaltă, decât urmașii lor de astăzi, divizați după lozincele efemere ale politicei de zi și ale intrigilor proprii acestei politici.

Multe din compozițiile remase după Porumbescu se rapoartă la viața și lucrarea acestei societăți: imnul festiv «Arboroasei», corurile «Sunt Arboros», «Salutare Arboroasei», admirabilul imn «Pe al nostru steag» etc. etc. sunt tot atâte produse ale geniului lui Porumbescu în mijlocul nizuințelor și străduințelor acestei societăți.

Porumbescu eră *cheagul* «Arboroasei». Pentru una din primele întruniri publice literare-sociale a societății, a compus Porumbescu cunoscutul cor cu soli «Cisla», în care ne descrie în mod umoristic un sfat dela sate. Sub conducerea lui pricepută s'a studiat și cântat piesa, având un succes extraordinar. Și astăzi mai întâlnim des această piesă în programele societăților noastre corale, deși nu e tipărită, ci trece dela cor la cor ca manuscris.

Renumele lui Ciprian Porumbescu atât ca artist la violină, cât și ca compozitor, eră dejă stabilit.

Cât de bun violinist eră, ne arată următorul epizod din viața lui de student, pe care îl reprodue aici din cuvânt în cuvânt, după cum ni-l pove-

stește⁴⁾ d-l N. P. Petrescu în «Amicul Poporului» :

«Un coleg și amic al seu căzû în alienație (se smintise de fire) și pătimia sârmanul dejă de mai multe zile, având trebuință chiar și de pază. Într'una din zile, Ciprian luă violina, merse la ușa bolnavului și intonă o doină, mai întâiu pianissimo, trecând pe încetul la mai forte. Bolnavul ascultă din cameră vre-o câteva minute în tăcere și atențiune, deodată strigă : «Ciprian!» și alergă la ușă, o deschise cu putere și căzû înduioșat pe grumazii amicului seu... Câteva zile după acest incident, fostul bolnav merse la colegii sănătos».

Negreșit un adaus interesant la capitolul: Influența vindecătoare a muzicei, care de prezent se discută în cercurile medicale.

Iar cât de apreciat eră Ciprian Porumbescu ca muzician, dovedește împrejurarea, că toți factorii competenți căzuseră de acord, de a-l trimite pe Ciprian cu stipendiu de stat resp. din fondul religionar gr. or., în scopul de a se cvalifică la Viena, Petersburg și Atena pentru catedra de muzică bisericească orientală, ce se proiectă atunci a se înființa la universitatea din Cernăuți, catedră, care — deși în altă formă — s'a și inactivat mai târziu.

La îndemnul direct al Metropolitului Teoctist Blajevici (1877--1879) și-a prezentat Ciprian Porumbescu îndată după absolvirea studiilor teologice rugarea de a obține acest stipendiu (bursă). Senatul universitar, având în chestia aceasta referenț pe profesorul

⁴⁾ Petrescu l. c. nr. 126.

D. Mitrofanovici, a recomandat călduros petiția lui Porumbescu și erau cele mai frumoase prospecte ca visul de aur al vieții lui să iee ființă, să devină realitate...⁵⁾

Vacanțele după absolvarea cursurilor teologice, le-a petrecut Ciprian în așteptare, parte acasă la Stupca, parte colindând prin romanticele văi ale Bucovinei, pe la rude și cunoscuți.

Astfel a ajuns și la *Ilișești*, unde copilărise în casa moșului seu, când a urmat acolo primele trei clase primare, înainte de a trece la Suceava. N'a mai umblat de atunci pe aici. Acum a venit însoțit de sorioara sa Mărioara să revadă locurile copilăriei și pe prietini și prietinitățile din vremuri, a căror imagine trăiește în amintirea lui.

Alături de moșul seu locuiește preotul evanghelic din *Ilișești*, care are fetițe cam de etatea lui și din care cea mai mică, cu *Berta*, se hârjonește adesea prin grădinile lor, cari erau alături și despărțite prin un gard, pe care îl puteau sări fără greutate neștiinței copii.

Venind acum ca bărbat, așa zicând, gata și cu cele mai frumoase speranțe pentru viitor, a vizitat pe bătrânul preot evanghelic, care-l primii cu brațele deschise, mai ales că și el era muzical, cânta la pian și astfel a profitat de prilejul a cânta împreună cu Ciprian. Aici a revăzut prietini din copilărie, a revăzut pe *Berta*, care devenise fată mare, «s'a dezvoltat admirabil» — scrie d-na Mărioara Rațiu — «ochi albaștri ca viorelele, părul castaniu cădește în bucle pe spate, simplă, modestă, drăgălașă și sveltă...»

⁵⁾ Petrescu l. c. nr. 127.

Înima tinerului teolog a prins flăcări... Acesta e amorul nefericit al lui Porumbescu. Ce să spun multe? Piedeca părea de neînălăturat. El erà teolog gr. or., fiu de preot gr. or., ea erà evangelică, fiică de preot evangelic. Ambiția familiară a preotului evangelic nu permiteà trecerea la ortodoxie a copilei sale, iar teologul gr. or. nu puteà luà o evangelică fără de a renunța la carieră... Piedeci de neînălăturat.

Cu suflet rănit, care nu s'a mai vindecat, a plecat Ciprian din Ilișești, iar preotul evangelic după ani de zile, văzând că patima tinerilor nu se poate, ci crește din zi în zi, a trimis pe Berta la niște neamuri hăt în... Englitera, ca schimbând aerul să uite... Nu s'au mai văzut, dar nu s'au uitat. Când după șase ani zăceà Ciprian întins pe catafalca la Stupca, sosì o cunună de... «nu mă uită» (ochiul șarpelui = Myosotis p.) dela Berta...

Multe din compozițiile lui Ciprian Porumbescu sunt inspirate de această dragoste nefericită.

VIII.

Pentru a scoate în cursul icoanelor, ce urmează aici, mai bine la ivială frământările fraților noștri din Bucovina de pe acele vremuri, frământări cari nu numai au găsit ecou puternic în cutele simțitoare ale sufletului lui Ciprian Porumbescu, dar au fost chiar decisive în mod fatal pentru cariera și viața lui, trebuie să ne oprim pe un moment și să ne aruncăm privirea cu o sută de ani înapoi...

La 19 Iunie 1773 scrise Iosif II mamei sale o scrisoare din Reghinul-săsesc al Ardealului, zicând între altele: ¹⁾)

«...toceam am vizitat Ciucul și Gurghiul cu toate pasurile ce duc în Moldova, precum și o parte a teritoriului ocupat de nou (la 1769). Ultimul este o adevărată sălbătăciune, acoperit cu cei mai frumoși arbori, cari putrezesc nefolosiți. Dacă cedându-se Moldovenilor aceste teritorii destul de extinse, dar lipsite de preț, fără cultivare și colonizare, s'ar putea obține acel colț, care e mărginaș cu Ardealul, Maramurășul și Pocuția, negreșit s'ar face ceva foarte folositor și eu îmi iau voia a rugă M. V. a

¹⁾) Dr. R. F. Keindl. «Geschichte der Bukovina». III. Abschnitt. Cernăuți, 1898. Pag. 6.

transpune chestia spre studiere principalului Kaunitz...»

«*Colțul*», despre care vorbește Iosif II. în scrisoarea sa, este *Bucovina* de astăzi.

Ideea a prins la Viena și încă în acel an au fost trimiși din două părți iscoditori, ca să prețuiască valoarea aceluia «colț». Dela Năsăud a plecat dimpreună cu mai mulți oficeri baronul *Enzenberg*, colonelul regimentului al doilea grănițeresc românesc, iar din Nord, din spre Galiția, au plecat alți oficeri austriaci, între cari s'a distins mai ales *Mieg*.

Oficerii austriaci au putut face calea lor fără piedeci, eră doar pe vremea marelui războiu ruso-turc (1769—1774) când generalul rus *Galitzin* ocupase întreaga Moldovă și în curând au putut servi guvernului Împărătesei Maria Theresia cu deslușirile cerute. Interesant e, că generalul *Enzenberg* prețuiește întreaga țară la 21 milioane floreni, așa că Bucovina face cele 5—6 milioane, pe cari Iosif II. n'a voit să le dea Turciei pentru Oltenia²⁾. Toate rapoartele erau favorabile. Viena eră ferm hotărâtă a pune mâna pe acest «colț», eră vorba numai a găsi un *titlu* potrivit pentru această afacere.

Colonelul *Seeger*, care se află pe atunci la Varșovia, a fost îndată gata cu titlul de drept istoric. A scris chiar două disertații, în cari caută să dovedească drepturile Poloniei, adecă ale Pocuției, — devenite austriace — asupra Bucovinei. Mai târziu a căutat apoi tot *Seeger* să stabilească drepturile is-

---

²⁾ O. c. pag. 7.

torice ale Ungariei asupra Bucovinei...³⁾
Va să zică titlu berechet.

Ca să pregătească terenul pentru afirmarea acestor titlii, a dispus guvernul austriac încă în Martie⁴⁾ 1774 scoaterea tuturor stâlpilor de graniță față de Moldova, ca apoi în momentul potrivit să poată cere o nouă delimitare a fruntăriilor. Într'aceea politica austriacă, care făcea acum — bine înțeles pe bani grei — pe prietina Turciei, ajunse la grea strâmtoare, a pus la cale demersurile necesare la Constantinopole, pentru de a obține «colțul», de care avea trebuință, cum zicea, pentru a restabili comunicația între Ardeal și Galiția, țeară ajunsă nu de mult pe mâna Austriei când cu împărțirea Poloniei, pe care au șters-o de pe harta Europei bunii vecini: Rusia, Prusia și Austria.

În Iulie 1774 a urmat apoi rușinoasa pace dela *Cuciuc-Cainargi*.

Trupele rusești aveau să părăsească Moldova în decurs de trei luni. Politica austriacă a mituit cu bani și cadouri pe generalul rusesc Romanzow și în locul armatei rusești au întrat în Bucovina de astăzi trupele austriace, sub cuvânt a asigura siguranța publică «primejduită» mai ales în districtele Cernăuți și Suceava⁵⁾.

Astfel și-a pus Austria piciorul în nefericita Bucovină, țesând — precum zice d-l Xenopol⁶⁾ — «ițele com-

³⁾ O. c. pag. 11.

⁴⁾ L. c.

⁵⁾ O. c. pag. 12.

⁶⁾ Xenopol. Istoria Românilor. Edit. pop. IX pag. 161.

plicate ale politicei sale, pe care chiar diplomații de atunci, destul de liberali în chestiuni de moralitate, nu se sfiau a o numi șireată (artificieuse), plină de șmicherii (duplicitè) și de lăcomie (aviditè)».

În fine la 4 Martie 1775 reuși Austria să stoarcă dela Poartă *formala* cedare a Bucovinei, în a cărei posesie faptică intrase dejă Austria. Articolul prim al acestui tractat stabilește teritorul «cedat», dar se 'nțelege, când s'a pus în practică, a mai știut stoarce Austria drept pocinog încă 46 sate moldovene. Tot așa cum a mituit Austria pe generalul rus, a mituit și pe Tachir Aga, pașa dela Hotin, care aveà să reprezinte Turcia la lucrările de delimitare ale graniței între Moldova și Austria.

Moldova devastată de Turci și Ruși sângeră, fără de a găsi undeva sprijin sincer și serios...

Nenorocitul Domn al Moldovei, Grigore Ghica, văzând ce se petrece, a adresat Porții un protest energetic, care a avut însă efect contrar. Cei din Constantinopole nu s'au supărat pe faptele denunțate de Domnul Moldovei, ci s'au supărat foc pe tonul, în care a *cutexat* acesta a scrie sublimei Poarte. Iar șiretul agent austriac *Thugut* dela Constantinopole a știut să menajeze această supărare a Porții contra lui Ghica, ca soartea nenorocitului Domn să fie pecetluită. Trebuie numai pretext și în curând se găsi și acesta. Ghica nu trimisese la Galați și Brăila cantitatea de pâne, pe care o ceruseră Turcii, fără de a aveà dreptul a o cere.

În Octombrie 1777 sosì la Iași trimisul turcesc Kara-Hisarli-Ahmed-Bey

cu ordinul a aduce pe Ghica viu sau mort la Constantinopol ⁷⁾. Ca să prindă pe Domn în cursă, a trimis acestuia vorbă că e pe cale spre Hotin, dar îmbolnăvinduse pe drum nu poate urmări calea mai departe și invită pe Domn să-l cerceteze. Ghica bănuind, trimise mai întâiu pe medicul seu ca să viziteze pe Turc, dacă e într'adevăr bolnav. Turcul șiret își legase strâns mâinile de sus, încât medicul cercetându-l constatare, că pulsul bate rar, semn de boală grea. Ghica, dumerit, s'a dus la Beilic, unde trăsesse Turcul.

După câteva vorbe schimbate între ei, Ghica scoase tabacherea și oferă Turcului, dar acesta respunse că are mai bun tabac și bătù din palmi, strigând «tabac». Acesta eră semnalul. În loc de tutun, năvăliseră în cameră vre-o câțiva ieniceri, cari aruncându-se asupra nenorocitului Domn, îl decapitară după o luptă grea, în care au căzut de hangerul Domnului trei ieniceri. Capul lui Ghica fù dus la Constantinopol ca semn, că Kara-Hisarli-Ahmed-Bey și-a făcut datoria.

Astfel și-a asigurat Austria posesiunea Bucovinei. Între asemenea împrejurări a mai discută *chestia de drept*, este deadreptul ironie. Turcia n'a putut cedă altceva Austriei, decât ce aveà ea. Ear drepturile Turciei asupra Moldovei stabilite întâiași dată pe timpul lui Bogdan Vodă (1512) și mai târziu pe timpul lui Petru Rareș (1530) etc., erau numai drepturi de protectorat în schimbul unui tribut, care varià după vremuri. Mai mult nu puteà deci cedă Austriei, decât aveà. Și Austria se obligase la respectarea așa zisului «status-

⁷⁾ O. c. pag. 177.

quo». Dar cine mai întreabă de drept, când volnicia e la largul seu! Am văzut doar cum în secret a căutat Austria să-și ticluiască «dreptul istoric» asupra Bucovinei, când ca parte a Poctiiei, când ca țeară a Coroanei sftului Ștefan al Ungariei.

N'are să ne prindă deci mirare, dacă la 1875, când Bucovina oficială s'a pus să jubileze centenarul aniversării «adnexării» Bucovinei, se stringeau piepturile Românilor de durere. Mai ales, când «jubilanții» au introdus în serbările lor note deadreptul insultătoare pentru Români băștinași ai țerii.

Români din Bucovina au observat o atitudine rezervată față de acest jubileu.

Dl Sbiera⁸⁾ scrie în cartea sa despre acest jubileu, că : «Proprietarii mari, în sufletul cărora mai ales se arătase indignarea pentru bruscarca simțimentelor și a demnității lor naționale, se feriră de a participa la niște serbări prea ostentative contra Românilor» și tot dl Sbiera ne lasă să înțelegem, că Împăratul Francisc Iosif I, care a fost invitat la jubileu, tocmai în vederea acestei atitudini a marilor proprietari români, n'a primit invitarea comitetului aranjator sub străveziul pretext, «că nu poate depăși bugetul, nici cere dela consiliul imperial un credit sub actualele împrejurări economice».

Acția trezește reacțiune. Modul bruscat și ofenzător pentru Români, cum au serbat cercurile oficiale ale Bucovinei centenarul «adnexării», a trezit reacție firească nu numai în Bucovina ci și în Moldova. Nu încapе îndoială, că serbarea aniversării zilei în care a fost

⁸⁾ Sbiera o. c. pag. 286.

în mod atât de perfid decapitat. Domnul Moldovei Grigorie Ghica, s'a aranjat la Iași drept răspuns la serbările din Cernăuți.

Împlinindu-se în Octombrie 1877 o sută de ani dela decapitarea lui Grigorie Ghica, se făceau la Iași mari pregătiri pentru serbarea centenariului.

Erau zile de sfânt entuziasm, când steagurile României culegeau biruință după biruință pe câmpiile bulgare, unde au fost chiemate întru ajutor de Rușii greu strâmtorați prin vitejia neașteptată a Turcilor. Se știe, că la finea lui Iulie 1877 a trimis marele duce Nicolae următoarea depeșă⁹⁾ celebră Domnului Carol:

«Alteței Sale D-lui Carol

la Poiana.

Vin-o în ajutorul nostru. Treci Dunărea unde vei voi, cum vei voi, sub ce condițiuni vei voi, dar vin-o *grabnic* în ajutorul nostru. *Turcii ne prăpădesc.* Cauza creștină este *perdulă*».

Nicolae».

Carol a trecut în fruntea dorobanților sei Dunărea. A scăpat pe Ruși. A luat Grivița și îl împresurase pe Osman la Plevna. Gloria armelor române a reinviat. Un sfânt fior a cutremurat întreg corpul Românismului.

Nimic mai firesc decât, că venind tocmai în zilele prime ale lunii Octombrie st. n. C. Porumbescu la Cernăuți ca să vadă cum stă chestia stipendiului seu, a cărei rezolvire o așteptă, a convocat ca prezident o ședință a comitetului «Ar-

⁹⁾ T. C. Vacarescu, Luptele Românilor în 1877/8 Vol. I. București 1886 pag. 208

boroasei» pe 12 Octombrie st. n. (30 Septembrie st. v.), la care între altele s'a decis «a se exprima¹⁰⁾ din incidentul serbării seculare a adnexării Bucovinei la Austria, *condolențele*, trimițându-se o depeșă *primăriei din Iași.*»

A doua zi, în 1/13 Octombrie 1877 s'a expedit la oarele 10 a. m. prin oficiul telegrafic din Cernăuți, următoarea depeșă :

«Primăriei Iași

Arboroasa, societatea tinerimei române din *partea trunchiată a vechiei Moldove* trimite condolența membrilor sei pentru *tutorul decapitat.*

Comitetul».

---

¹⁰⁾ Textul procesului verbal la actele procesului.

IX.

Eră zi de Duminecă, 6/18 Novembrie 1877. Bătrânul Iraclie venise dela sfânta biserică, unde slujise. Ciprian cântă din vioară, acompaniat de sorsa Mărioara la pian, când ca fulger din senin, călcaseră jandarmii casa parohului din Stupca. Au venit cu ordin să aresteze pe Ciprian Porumbescu, pe care imediat l-au declarat arestat și l-au dus la Cernăuți, aruncându-l în arestul tribunalului, într'o chilie umedă, întunecoasă, în care se mai aflau deținuți doi țărani pentru crime săvârșite.

Tot atunci se făcuseră și alte arestări.

«Curierul Bălășan» de pe acele vremuri spune, că cu ocazia serbării memoriei lui Ghica Vodă în Iași, a trimis și societatea «Arboroasa» o telegramă de condolență. Telegrama aceasta fû întrebuințată ca mijloc pentru a învinui Societatea, că lucrează pentru resvrătirea ordinii, pentru pregătirea unei rescoli ș. a. Procurorul și comisarii se transportară în localul «Arboroasei», unde găsiră prezenți pe mai mulți membri. Procurorul începù perchiziția, confiscă toate dosarele, actele și biblioteca societății, precum și întreaga ei avere în sumă de vre-o 5000 fl., adecă 10,000 franci. Procurorul terminându-și perchiziția și confiscarea, declară arestați pe toți membri prezenți ai «Arboroasei», iar comisarii

îi conduseră la penitenciar, unde fură aruncați, fiecare a parte, în câte o temniță singulară. Parchetul tribunalului din Cernăuți nu se mulțumî numai cu atît, ci a început a urmări pe toți studenții români dela universitatea de acolo, a face perchiziții pe la casele lor, precum și pe la mulți alți Români notabili din Cernăuți și Bucovina. Procurorul intentă «Arboroasei» și membrilor ei proces de «înaltă tradare», fiindcă: 1. Comitetul trimisese telegrama sus citată cătră primarul Iașilor. 2. Cu ocazia unei mici serbări membrii «Arboroasei» ridicaseră toaste în sănătatea Românilor, a Domnitorului Carol I și a vitejei armate române. 3. Că au fluerat în clasă pe profesorul de dreptul roman, când își permise acesta să insulte pe Români. 4. Fiindcă societatea «Arboroasa» a stat în corespondență cu ministrul instrucțiunii publice din România spre a obține o subvenție ce i-s'a acordat în suma de 250 lei noi, pentru a înavuți biblioteca. Arestați au fost: *Voronca* stud. teol. și fil. an. III, *Popescul* stud. teol. și fil. an. IV, *Porumbescu* teol. abs. și stud. fil., *Coca* abs. de teol., *Stoian* abs. de teol. și stud. în drept. În acelaș timp au fost urmăriți și alți studenți, din cari mulți au fost siliți a se refugia. Totodată s'au făcut perchiziții și la societatea «România Jună» din Viena.¹⁾

O fierbere din cale afară mare cuprinsese întreaga Bucovină. Eră *primul proces politic* de când a ajuns această țerișoară sub oblăduire austriacă și... singurul până astăzi. Eră secret public că și acest proces este a se datorî intrigilor și denunțărilor așă zisului

¹⁾ «Familia» a. XIII din 1877. Pagina 506.

«partid național german», alcătuit din «Kulturträger»-ii aduși de vânturi, cari doriau să facă «tabula rasa» cu populația băștinașă a țerișorii. Ulterior s'a cumișit apoi politica austriacă și a văzut că nu e bine a atinge chestii, cari pot deveni incalculabile în conse-vențe.

Situația creată prin acest proces de «înaltă tradare» (§ 65 al cod. pen.), a devenit foarte penibilă pentru Români, cari erau dejă pe acea vreme numeroși în corpul judecătoresc. Chiar judele de instrucție, cav. de *Zotta*, eră Român. Tot așa presidentul tribunalului, Dem. *Bendella*, fratele fostului metropolit Teofil *Bendella* (1873—1875). Și unul și altul trăia în bune relații cu familia *Porumbescu*, precum și cu familiile celorlalți deținuți politici, având simpatii pentru tinerii ajunși la năcaz, dar nu le da mâna a face ceva pentru ușorarea sorții acestora. Ei înșiși erau înconjurați de spioni și trebuiau bine să iee seama, ca nu cumva prin neprecauțiunea lor să iee incendiul dimensiuni mai mari și mai periculoase, căci procuratura își da toată silința să facă din acest proces o cauză celebră, prezentând pe Români drept niște tulburători ai ordinii publice și primejdioși pentru integritatea teritorială a imperiului austriac. Tot precauțiunei acesteia este a se atribui, că au angajat de apărător principal pe un Neamț, pe Dr. *Iosif Rott*, care mai târziu a ajuns vice-mareșal al țerii. Al doilea apărător a fost un Ovreu, Dr. *Atlas*, și deabiă pentru partea strict juridică au angajat și pe avocatul român Dr. *Tabora*, care a fost unul din cei mai vestiți avocați ai Bucovinei.

Telegrama «Arboroasei» a produs la Iași mare însuflețire. Primarul i-a dat cetire la serbarea centenarului dela uciderea Domnului Gr. Ghica. Toate ziarele au publicat-o cu litere bătătoare la ochi, însoțindu-o cu comentarii, explicabile în situația dată, dar imprudente din punct de vedere politic. Procurorul a adunat toate aceste ziare și pe baza acestora a făurit acuza grea contra comitetului «Arboroasei».

Tinerii însuflețiți erau mândri de ce au făcut, fără a-și da seamă de consecvențele faptei lor. Deabiă când pe neașteptate a confiscat procurorul toate actele, procesele verbale și însemnările societății «Arboroasa» și ale singuraticilor ei membri, au început să-și dea seamă de pacostea, care a dat peste ei.

Procurorul a frunzărit toate actele și însemnările, adormecând după probe pentru strașnica sa acuză. Între actele societății a găsit procesul verbal al ședinței comitetului din 30 Septembrie (12 Octombrie), redactat de notarul ad hoc L. *Cerniavski* stud. teol., fără de a fi însă verificat, în care se spune, că în ședința presidată de Ciprian Porumbescu s'a decis la propunerea lui Zaharie Voronca, vice-pres. societății, a se trimite din incidentul serbării unui secol dela adnexarea Bucovinei la Austria, telegrama de condolență primăriei din Iași, care aranjase serbarea.

Tot între actele confiscate de procuror s'a dat de urma unei ședințe de comitet, ținute în luna Februarie 1877, tot sub presidiul lui Ciprian Porumbescu, în care s'a decis a trimite ministrului de culte al României o adresă, în care

mulțumindu-se pentru că Camera României a decis, la propunerea d-lui Petru Grădișteanu, a se subvenționa societățile culturale-literare din Austro-Ungaria cu 1000 lei la an, să ceară «Arboroasa» ca și ea să devină părtașă din acest ajutor. S'a găsit și textul acestei adrese, în care se zice între altele, că societatea mulțumește pentru «marinimia ce o manifestă camera României față de frații trunchiați dela maica comună...» Iar pe dosul adresei s'a găsit și însemnarea, că ministrul României a satisfăcut cererea, trimițând comitetului societății «Arboroasa» la 24 Febr. v. 1877 suma de 250 lei, din care sumă și-a cumpărat societatea cărți pentru bibliotecă și avea de gând să-și comande tablouri din luptele Românilor cu Turcii: «Luarea Griviței» etc... Notar al acestei ședințe a fost Constantin Morariu, pe atunci stud. în teol., astăzi paroh și bun scriitor român.

Nu mai trebuie să spunem, că zelul procuror a alăturat toate actele aceste ca «probe» la dosarul procesului. Iar activitatea «Arboroasei» s'a suspendat imediat și suspendată a rămas până în zilele noastre. Reculegându-se tinerimea după proces, a întemeiat societatea «Junimea», care în anul curent va serba iubileul de treizeci ani dela fondare, când sub sila împrejurărilor a fost chemată să iee locul «Arboroasei», ca tinerimea noastră universitară din Cernăuți să nu rămână fără focal cultural-literar.

Societatea română bucovineană a făcut toți pașii posibili pentru ușorarea sortii tinerilor, cari în temniță erau tractați drept niște criminali ordinari. Pentru Ciprian Porumbescu a intervenit, afară de părintele seu, marele pro-

prietar dela Stupca Alecu de Popovici, care a fost gata a depune și cauțiunea necesară pentru ca Ciprian Porumbescu să fie lăsat în libertate până la desbateră procesului în fața curții cu jurați. Dar totul înzadar. Totul ce s'a putut face pentru Ciprian Porumbescu a fost, că i-s'a admis o gramatică franceză²⁾, ca să-i treacă de urât, și mai târziu i-s'a dat voie a cânta cu violina sa, nedespărțitul lui tovarăș, «mireasa» vi-eții lui.

Vizite putea primi numai în camera judecătorului de instrucție, în prezența acestuia și a păzitorului, iar conversație eră admisă numai despre lucruri indiferente. Tatăl lui Ciprian și sora-sa, Mărioara, erau oaspeții cei mai regulați, căutând a-l vizita și mângăia pe Ciprian de câte ori le-o permitea severul regim penitenciar. Zile de grea cumpănă.

Petrescu³⁾ povestește, că odată vizitându-l tatăl seu și întrebându-l cum se află, a răspuns Ciprian, căutând a arăta voie bună :

— Bine, tată, șed și cânt «Gaudeamus igitur», dar domnii aceștia mi-au dat un public, care nu știe nici măcar latinește...

Ciprian eră într'o celulă cu doi criminali ordinari. Tot Petrescu povestește, că Ciprian cântând odată în această societate o doină, observă că unul din ascultătorii sei începe să plângă și să se bocească. Ciprian povestea adesea acest incident, adăugând că în acele momente îi veni gândul :

²⁾ Pe o filă a acestei gramatice a scris Ciprian Porumbescu în temniță : «Suspînul prisionierului».

³⁾ Petrescu l. c. nr. 127.

«Doamne, dacă cu violina mea am muiat inima unui criminal, de erupse în plâns așa amar, cât de fericit ași fi dacă a-și aveà cu mine soț de celulă măcar o oră pe acuzatorul meu, pe procurorul...»⁴⁾ Poate s'ar fi înmuiat și inima de peatră a acestuia.

Pregătirea marelui și senzaționalului proces și-a făcut calea sa pe la forurile judecătorești, amăsurat procedurii austriace de atunci. Demersurile apărării pentru a pune în libertate pe acuzați n'au dus la scop.

În fine se concretiză materialul de acuză asupra adresei către ministrul de culte al României și telegrama de condolență trimisă primarului dela Iași. Celelalte momente: toastul pentru Domnul Carol și armata română, huiduirea unui profesor, care a insultat la lecții pe Români etc., au fost eliminate. Substratul acuzei îl formară vorbele: «*frații trunchiați dela maica comună*» din adresa către ministrul român și «*tinerimea din partea trunchiată a vechei Moldove*» și «*tutorul decapitat*» din telegrama către primarul din Iași. Mai ales vorba «*trunchiat*» a dat mult de lucru neobositului procuror. În amintirea acestei vorbe ominoase a scris atunci Ciprian Porumbescu: «*Hora trunchiaților*»...

Iar acuza o restrânse procurorul asupra următorilor:

1. *Ciprian Porumbescu*, presidentul «*Arboroasei*», care a presidat la ambele ședințe de comitet, când s'a stabilit textul adresei către ministrul cultelor al României și când s'a decis trimiterea condolenței la Iași.

2. *Zaharia Voronca*, vice-pres. Societății, care a propus atât trimiterea

⁴⁾ L. c.

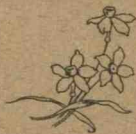
adresei, cât și a telegramei, și este considerat ca autor al textelor încriminate.

3. *Constantin Morariu*, secretarul pentru externe, care a scris adresa către ministrul român.

4. *Orest Popescu*, cassierul societății, care a licvidat banii pentru adresă și telegramă, și în fine :

5. *Eugen Sireteanu*, bibliotecarul societății «Arboroasa».

Fată de ceilalți membri de comitet și ai societății «Arboroasa», s'a sistat procedura.

X.

Desbaterea publică a procesului în fața curții cu jurați din Cernăuți s'a început Vineri la 1-ma Februarie st. n. 1878 și a ținut trei zile încheiate, până Duminecă noaptea spre Luni, 4 Februarie st. n. Publicul se îmbulzise să aziste la proces în număr cum nu s'a mai pomenit în Bucovina. Lumea eră curioasă să cunoască substratul «înaltei trădări», care până atunci se ținuse în mare secret.

Revista politică «*Bukovina*», care apăreă pe acea vreme la Cernăuți de două ori pe lună, sub conducerea avocatului Dr. Ioan Dornbaum, și-a amânat anume apariția numărului de prima Februarie până după încheierea procesului, ca să poată servi publicului seu cu toate detaliile. Acest nr. (nr. 6 cu datul de 1-ma Februarie n.) aduce darea de seamă după protocolul stenografic pe 61 coloane tipărite mărunt. Dovadă ce mare importanță s'a atribuit acestui proces.

Tribunalul s'a constituit în modul următor: president *Bendella*, votanți consilierul *Getxlinger* și adiunctul *Goian*, notar auscultantul At. *Pridie*.

Ca jurați au funcționat următorii cetățeni: Ignatz Ehrlichauf, Adolf Honius, Henric Kipper, Dr. Alois Handl, Ioan Bohusievicz, Dr. Vitus Graber, Sender Margulies, Gregor Jakubovicz, Ludovic Kornelsohn, Baro Alexandru

Wassilko, Iosif Görzer și Wilhelm Szaikowski. Iar suplent Iosif Gregor. Va să zică Poloni, Nemți, Ovrei și *un singur Român*, baronul Alex. Wassilko, fostul mareșal al țerii Bucovina.

La masa apărării au luat loc avocații Dr. I. Rott, Dr. Atlas și Dr. Tabora.

Acuzator public eră procurorul *Mehoffer* care susțineà acuza pe baza § 65 al cod. pen., sub cuvânt că atât adresa cătră ministeriul român al cultelor, cât și telegrama cătră primăria din Iași, conțin toate criteriile acțiunii de a instigă la ură și dispreț contra unității statului, precum și contra administrațiunii de stat.

După cetirea actului de acuză, care caută să prezenteze adresa și telegrama din chestiune drept efluxul tendenței de a rupe Bucovina dela Austria și a o incorpora de nou la Moldova, resp. la principatul român, se procedează la ascultarea celor cinci acuzați, aduși din temnița preventivă între baionete și păzit fiecare separat. După patru luni — dela celebra ședință de comitet a «Arboroasei», ținută la 30 Sept. v. anul precedent — aici s'au revăzut pentru prima dată colegii de studii și comitet. Emoționantă revedere.

Interogatorul ocupă întreaga ziură. Se stabilesc toate amănuntele celor două ședințe de comitet pe baza actelor împricinate. Se discută până la plictiseală înțelesul vorbei «trunchiat», pe care a tradus-o procurorul în nemțește «gewaltsam abgetrennt». Nu se poate stabili, dacă această vorbă e adiectiv sau participiu perfect. Tot așa se discută înțelesul vorbei «maica co-

mună», căutând apărarea să dovedească, că aici e vorba de «nația românească», pe când procurorul ține morțiș, că «maica comună» a Bucovinenilor e... Moldova. Multă bătaie de cap a mai cauzat vorba «veche» și vorba «tutor». Procurorul nu putea înțelege de ce consideră comitetul «Arboroasei» pe Voda Ghica ca «tutor».

Între aplauzele publicului, care simpatiză cu acuzații, a declarat Ciprian Porumbescu: «Noi n'am considerat pe Ghica ca principe, ci ca un bărbat, care și-a câștigat multe merite pentru popor...» Se înțelege, că severul president îndată a admoniat publicul să se rețină dela orice manifestație.

Tot așa s'a legat procurorul de pasagiul din adresa către ministrul român, unde e vorba de «realizarea *devizei*» societății «Arboroasa»: «Uniți să fim în eugete, uniți în simțiri», acea deviză, care a inspirat lui Porumbescu frumosul imn:

«Pe al nostru steag
E scris unire» etc.

cântat de cântăreții noștri la marele festival din București și la castelul Peleş...

Toate încercările procurorului de a aduce acuzații în contrazicere între sine, au ramas zadarnice. Față de ținuta hotărîtă a acuzaților n'a putut isbuti prepuelnicul procuror, care pas de pas bănuia acte de înaltă tradare. Acuzatul Zaharie Voronca a devenit de-a dreptul agresiv față de procuror, încât în rechisitor a trebuit să se apere procurorul față de acuzațiile acestuia.

Tot în ședința de Vineri au fost ascultați ca experți în ale scrierii pro-

fesorii Godlewski și Keindl, pentru a stabili de care mână au fost scrise țidulile și conceptele confiscate, cari conțineau texte incriminate.

Sâmbătă s'a procedat apoi la ascultarea martorilor. Au fost ascultați ca martori studentul în filozofie Buliga, membru de comitet al «Arboroasei», care în ședința din 30 Sept. v. a luat poziție contra trimerii depeșei, apoi studentul în teol. L. Cerniawschi, care a redactat ca notar ad hoc procesul verbal al acestei ședințe și prefectul institutului teologic Emilian Vojutschi, care s'a prezentat la ședința din chestie, fără să știe despre ce e vorba, ca să cheme studenții în teologie la ora de cânt. Depozițiile martorilor sunt uniforme cu ale acuzaților, așa că nici cu aceste nu a isbutit procurorul să dovedească vre-o contradicere.

Sâmbătă d. m. s'au cetit apoi celebrele «acte secrete», articoli de ziare din România, scrisori particulare confiscate cu ocazia perchizițiilor la singuraticii acuzați și alte acte, cari nu stau în nici un nex causal cu substratul real al procesului. Noaptea după orele 1 s'a încheiat ședința după ce s'au stabilit întrebările, pentru fiecare acuzat una — în fond identice — și și-a rostit procurorul strașnicul rechizitor, în care a denaturat faptele istorice și a căutat să insinue sermanilor acuzați tendențe absolut străine de ei. Ședința proximă s'a fixat, din considerare față de serviciul divin, pe Duminică după masă.

Pentru întregirea acestui tablou încerc a traduce aici, cât se poate de textual, întrebarea pusă față de acuzatul nostru, lăsând răspunderea pentru înțelesul greoiu al întrebării stilu-

lui curial nemțesc de pe acele vremuri, de care am trebuit să țin seamă la traducere, pentru a face evident rostul răspunsului dat de jurați.

Iată întrebarea :

«Este acuzatul Ciprian Golembowski, zis și *Porumbescu*, vinovat, că prin aceea, că — din incidentul că la 17 Ianuarie st. v., adică la 29 Ianuarie st. n. 1877, a decis Camera României a da pentru subvenționarea societăților române din Austro-Ungaria suma de 1000 lei — el, ca president al fostei societăți academice «Arboroasa» din Cernăuți, dimpreună cu alți membri ai comitetului societății în ședința ținută în Februarie 1877, a luat hotărîrea de a trimite ministrului cultelor al principatului român o adresă de mulțumită și totodată o rugare de sprijinire, cu următorul cuprins :

«Excelența Voastră !

Primirea propunerii M. St. Dn. P. Grădiștean în ședința înaltei Camere a României din 17 Ianuarie v. 1877 de a pune Excelenței Voastre la dispoziție suma de 1000 lei în scopul distribuirii între diferitele societăți din Austro-Ungaria, după buna DV. chibzuință, impune societății noastre îndatorirea a exprima cea mai sinceră mulțumită a noastră înaltei Camere a României pentru maritimozitatea ce o manifestă față de frații ei trunchiați dela comuna malcă, cu atât mai mult, cu cât tinera noastră societate «Arboroasa», avizată la sprijin material, poate ajunge mai ușor prin un asemenea dar marimos la realizarea devizei sale. Alăturând statutele și raportul anual al «Arboroasei», rugăm Excelența Voastră să binevoiască prea grațios a lua în considerare această rugare a noastră. Trăiască națiunea română !».

pe temeiul cărei hotărîri s'a și trimis la 24 Februarie st. v. 1877 o adresă

de mulțumire și rugare de ajutorare în numele societății «Arboroasa» către ministrul cultelor al principatului român;

mai departe prin aceea, că el, ca president al amintitei societăți «Arboroasa», dimpreună cu alți membri de comitet ai societății, în ședința de comitet a societății din 12 Octombrie st. n. — 30 Septembrie st. v. — 1877, a luat hotărîrea :

«ca să se dee la serbarea seculară a adnexării Bucovinei la Austria, expresie condolenței, trimițându-se Primăriei din Iași, ca comitetului aranjator al serbării, o depeșă telegrafică. Propunerea aceasta, pusă la vot, se primește și cu ducerea în deplinire se încredințează dl Zaharie Voronca».

în urma cărei hotărîri a dat Zaharie Voronca în 13 Octombrie 1877 la oficiul telegrafic imp. reg. din Cernăuți telegrama de următorul conținut :

«Primăriei Iași,

«Arboroasa», societatea tinerimei române din partea trunchiată a vechei Moldove trimite condolența membrilor sei pentru tutorul decapitat.

Comitetul».

a dat expresiune public în fața mai multor oameni și în scrieri respândite, nu numai reprobării sale, că Bucovina, odinioară o parte constitutivă a Moldovei, a fost încorporată la Austria, ci tot în același mod a prezentat încorporarea Bucovinei la Austria ca un act volnic, contrar dreptului și condamabil al guvernului austriac,

în fine s'au declarat de fii ai mamei comune, adică ai Moldovei, *căutând prin aceasta a instiga în mod public, în fața mai multor oameni și în scrieri respândite, la dispreț și ură contra unității legăturilor de stat a imperiului au-*

*striac și contra administrațiunei
de stat a Austriei ?*

Duminecă în 3 Februarie au urmat apoi pledoariile. Dr. *I. Rott* a discutat partea politică a chestiunei, arătând că întru cât poate fi vorba în cazul de față despre o tulburare a ordinei, apoi aceasta nu a provocat-o nici adresa și nici telegrama «Arboroasei», ci marele tapaj, cu care a pus procurorul acest proces în curgere. Dr. *Atlas* a discutat partea strict juridică, dovedind, că în cazul de față nu poate fi vorba de nici unul din criteriile crimei stabilite în §-ul 65, căci lipsește publicitatea și respândirea. Comitetul a trimis adresa în plic închis ministrului român și până la confiscarea actelor «Arboroasei» nu s'a știut nimic în publicitate, ear depeșă încă s'a dat sub scutul secretului oficial. Comitetul «Arboroasei» nu poate fi responsabil pentru faptul, că adresatul a dat publicității în România această telegramă, publicându-se în ziare, cari sunt oprite în Austria. În fine Dr. *Tabora* a discutat cu multă agerime chestiunea «dolus»-ului, indispensabil la comiterea unei crime. Dovedește în mod eclatant, că în cazurile pe cari își bazează procurorul acuza, nici vorbă nu poate fi de vre-o intențiune păgubitoare pentru ordinea publică.

După replica procurorului, duplica apărării și un scurt discurs al acuzatului *Z. Voronca*, face prezidentul *Bendella* obicinuitul resumat și jurații se retrag.

Publicul așteaptă cu mare încordare. Consfătuirea juraților a ținut 5 sferturi de ceas. În fine reapar și baronul *Al. Wasilko* publică verdictul:

«La întrebarea primă : Este acuza-

tul Ciprian Golembiowski zis și Porumbescu vinovat că» etc. au răspuns jurații unanim cu: *da*, «dar cu *eliminarea pasagiului* ««nu numai reprobării sale etc.»» până la sfârșit».

Tot cu această eliminare au răspuns jurații unanim: *da*, și la celelalte întrebări, toate identice, privitor la ceilalți acuzați.

Procurorul constată că răspunsul e fără înțeles, căci jurații au eliminat întregul obiect al propozițiunii interogative.

Tribunalul se conzultă și constatând că jurații nu au răspuns la partea cardinală a întrebării, îi invită să se retragă de nou, pentru a da răspuns la întreaga întrebare.

După un sfert de oră reapar jurații și baronul Al. Wasilko publică de nou răspunsul uniform al juraților dat la toate cinci întrebările *unanim*:

Nu!

Erà dejà târziu după miezul nopții când s'a ridicat presidentul Bendella ca pe baza verdictului juraților să declare în numele Majestății Sale Împăratului pe toți cinci acuzații *achitați*.

Cine poate descrie însuflețirea și bucuria, care s'a înstăpânit în acel moment în sala tribunalului, după îndelungata și obositoare dezbateri de trei zile a acestui proces, care a devenit senzational în analele nefericitei Bucovine?!

XI.

După 11 săptămâni de închisoare preventivă, scapă Ciprian din mucegaiul temniței, Luni dimineața la 4 Februarie n. 1878, salutând libertatea cu cariera zdruncinată și cu . . . coliva în piept.

Îndată ce se aflase la Viena, că tinerul atât de călduros recomandat de senatul universitar pentru stipendiu în scopul studierii muzicii bisericești orientale . . . este acuzatul principal în procesul de înaltă trădare al «Arboroasei» s'a rennapoiat din partea ministeriului petițiunea lui Ciprian Porumbescu, bineînțeles, rezolvită în mod negativ. Niște vorbe seci birocratice, scrise pe dosul petițiunii, au zdruncinat o carieră atât de mult promițătoare.

Ear în mucegaiul temniței s'a declarat greul morb, pentru care nu mai e leac: a început să tușască și să verse sânge. Toate semnele arată, că Ciprian eră dejă din naștere predispus pentru acest morb greu, dar nu începe îndoială, că în umezeala mucegăită a temniței și-au găsit germenii ucigași cea mai potrivită hrană, scurtând astfel înainte de vreme tinerele zile ale compozitorului nostru.

Peste toate aceste, a mai pierdut și un an de studiu. Ce eră să facă? S'a dus la Stupca, unde s'a recules după cum s'a mai putut reculege, și ca să nu

peardă vremea fără nici un rost, a ajutat tatălui seu la suplinirea învățătorului dela școala poporală de acolo, rămasă tocmai în anul acesta fără învățător.¹⁾

Toamna apoi a venit la Cernăuți înscriindu-se acum la facultatea filozofică, urmând mai ales studii de istorie. Luându-se în considerare studiile sale de teologie ca un an la filozofie, s'a înmatriculat la universitatea din Cernăuți ca ascultător de filozofie în cursul al doilea. Muzica l-a preocupat însă mai mult decât toate. A studiat și lucrat cât i-au iertat puterile și multe din compozițiile lui datează din timpul acesta. Morbul însă nu-i da pace.

Vineri în 23 Mai st. n. 1879 scrie în jurnalul²⁾ seu de zi, între altele:

«Sunt încă tot bolnav, stă rău cu mine . . . mă culc de vreme, tușesc tare și pieptul mă doare. Zăcând în pat mă gândesc, că ce rău e de mine . . . Sunt bolnav — zilele acestea aș colocvă, — Sâmbătă m'aș duce acasă de Rusalii. Știe Dumnezeu, când mă gândesc la scumpa mea casă părintească, par'că mă ușurez, mi-se face mai bine, uit de boală, de supărare și de năcaz».

Iar Duminecă în 25 Mai st. n. serie :

«Sunt foarte slăbit . . . am fost la medicul. El zice că nu e așa rău cu mine, dar eu cu toate aceste știu cum e cu mine. El îmi prescrie pravuri și 10 sticle de Sczaronice (apă). . . Poate mi-se face mai bine acum. Nu mi-e frică de moarte, dar mă tem de murit și totuși

¹⁾ Petrescu l. c. nr. 127.

²⁾ Fragmentul 21, Maiu — 8 Octombrie 1879, pus mie la dispoziție prin bunăvoința dlui C. Morariu, care pregătește o biografie a lui C. Porumbescu.

n'ăși muri bucuros chiar acum. Am puțină voie și bucurie de viață, dar dacă devin țapăn și rece și voiu fi coborât în pământul umed, nu voiu mai avea nici o plăcere» . . .

Presimțiri vage, nemulțumiri și dragostea lui nefericită îl muncesc greu. Singura mângăere o găsește în reînvierea naturei din jurul seu, care îi alină întru câtva și morbul, așa că în vacanță îl vedem gustând plăcerile vieții cu ușorătatea omului, care caută să prindă fiecare moment și să-l exploateze, încât nu odată resimțim din filele, cari cuprind însemnările vieții lui, asprele dojene ale tatălui, care nu eră învoit cu modul de trai al lui Ciprian.

Mult contribue la acest trai și felul vieții dela țară, mai ales vara, în Bucovina. Când e «hram» (în Bănat: rugă) aici, când altă petrecere, când vin oaspeți, când se duce de oaspe, așa că chefurile se țin lanț.

Între poziția socială a preotului din Bucovina și cel dela noi este o deosebire enormă. Preotul din Bucovina, salariat fiind ca ori-ce alt funcționar public, s'a cam depărtat de popor și trăește în solidaritate socială cu oamenii de seama sa, fără deosebire de naționalitate și confesiune, ear mediul social e cultura germană cu oarecari nuanțe polone, amăsurat caracterului marelui aparat birocratic, care se întinde ca o țesătură de păiangen asupra întregii vieți bucovinene, încât e de tot anevoios, dacă nu chiar imposibil, a te subtrage și a sta la o parte. Cu ocazia «hramului» unei biserici orientale, vin de oaspeți la preotul ortodox toți funcționarii străini din jur, dimpreună cu preoți de alte confesiuni. Tot așa și preoții ortodoxi merg de

oaspeți la preoții de alte confesiuni. Ear petrecerea din casa preotului e cu totul deosebită — ca să nu zicem străină — de cea a poporului. Preotul asistă, cu oaspeții sei, ca privitori la jocul poporului, apoi se retrag la casa parohială, unde urmează în cele mai multe cazuri, «more patrio», niște chefuri strașnice, cari uneori țin chiar mai mult de o zi și o noapte.

Însemnările lui Ciprian din aceste vacanțe (1879) constitue un document interesant pentru acest fel de viață prea ușoratică. Așa îl vedem la 20 August pe parohul dela Stupca alături cu păstorul evangelic dela Ilișești oaspeți la hramul bisericei catolice din colonia de Ciangăi Józseffalva, unde a ținut un călugăr franciscan predica în limba maghiară. A fost o petrecere nesuccesă, asupra căreia mai revine Ciprian în decursul însemnărilor sale de o adorabilă sinceritate și intimitate.

Ochiul ager al bătrânului Iraclie a văzut că acest traiu nu e priincios pentru Ciprian și a căutat să-l scoată din acest mediu cu ori-ce preț. S'a hotărit să-l trimită la Viena, ca să continue acolo studiile la facultatea filozofică, în care scop a încercat să obțină vre-un stipendiu pentru Ciprian, dar fără rezultat. Încordându-și puterile la extrem, l-a trimis pe Ciprian, cu toate acestea, la Viena, sprijinindu-l din al seu, cum a putut. Ciprian, care prevede mizeria în care va ajunge, s'a cam împotrivit, — a ajuns chiar în conflict cu tatăl seu, care vede mai departe, — dar în fine totuși s'a împăcat cu ideea și la 8 Octombre s'a gătat de drum spre Viena, unde s'a înscris la facultatea filozofică, (anul școlar 1879/80) pe cursul al treilea.

Petrecerea la Viena a avut o influență bună asupra lui Ciprian. Și-a văzut de studii, a «colocvat» și tot odată a urmat cursuri ca ascultător extraordinar la Conservator, unde a dat examen cu succes³⁾ din «armonie», «compozițiune», «violină» și «contrabas».

Bună influență a avut asupra lui Ciprian și societatea tinerilor români din Viena de pe acele vremuri, asociându-se în deosebi cu Ardelenii, dintre cari s'a împrietinit mai ales cu Andreiu Bârsan, actualul profesor din Brașov și membru al «Academiei române». Tinerii noștri mai selecti, cari studiau pe acele vremuri la Viena, erau însuflețiți de nobila ambițiune a se pregăti ca fii folositori neamului, înrolându-se îndeosebi pe teren literar, cultural și științific sub flamura pornită de «Junimea» dela Iași cu «Convorbirile Literare», având de scop așezarea culturai noastre naționale pe bazele largi populare, din care cauză combăteau cu vehemență tendențele vechei școale ardelenesti, care s'a prea înstrăinat ca limbă și cultură de popor. Pe când tinerii noștri dela celelalte universități erau mai conservatori, până atunci cei dela Viena primiseră cu brațele deschise curențul venit dela Iași. Curențul acesta asanator a avut o excelentă influență asupra desvoltării lui Ciprian Porumbescu, care în urma educației sale muzicale de până aici, eră cu sufletul legat de produsele poporului. Direcția, ce a urmat-o până acum mai mult înconștient, a început să devină tot mai conștientă, până s'a cristalizat ca program al vieții și lucrării sale.

³⁾ Petrescu l. c. nr. 128.

În cele materiale a dus-o însă greu de tot. A luptat cu multe lipsuri și nevoi. Ajutoarele ce i-le trimeteau tatăl-seu și alți binevoitori din Bucovina, nu-i ajungeau ca să fie scutit de grijile existenței de pe o zi pe alta. Cu toate aceste a lucrat foarte mult. A scos volumașul de «*Cântece studențești*», parte originale, parte prelucrări, care și astăzi e în mâinile studenților noștri ca cea mai bogată colecție de cântece pentru întruniri sociale. A scris și numeroase alte piese, cari au ramas în manuscris.

Noul Metropolit al Bucovinei Dr. Silvestru Morariu-Andrevici (1880—1895), marele protector al curentului național românesc în Bucovina, a arătat deosebit interes față de tinerul nostru și a făcut tot ce a putut ca Ciprian — deși eră scris în «cartea neagră» — să obțină un stipendiu din fondul religiosar gr. or. pentru anul următor școlar 1880/81, căci din mijloacele tatălui-seu eră cu neputință să termine studiile filozofice începute. Cu mare greu a putut storce însuflețitul Metropolit un stipendiu de 300 fl. și numai pentru un an pe seama lui Ciprian Porumbescu. Vorba Neamțului: Prea mult pentru a muri, dar prea puțin pentru a trăi. Bătrânul Iraclie dela Stupca a trebuit și mai departe să asude din greu, să bată căile în stânga și dreapta, pentru a-i face cu putință fiului seu continuarea și terminarea studiilor la Viena. Enorme jertfe, pe cari soarta crudelă i-le-a resplătit cu distrugerea speranțelor ce le-a legat de viitorul fiului seu.

Îndemnat de Metropolitul, s'a dedicat Ciprian în anul ultim în deosebi studiului cântărei bisericești. A urmat cursul la profesorul de conservator

Dr. Krenn, care erà organistul curții împărătești. Petrescu ne spune⁴⁾, că Ciprian luà parte la toate concertele bisericești mai însemnate de peste an din Viena, conducând în prezența profesorului seu și corul din biserica sf. Mihail din Viena.

Cu certificate frumoase dela profesorii Krenn și Schlösser, a terminat Ciprian în primăvara anului 1881 studiile sale la Viena. A luat absolutorul dela universitate. Fiind concentrată atențiunea sa asupra muzicei, n'a mai dat examenul de stat de profesură, mai ales că nu prea aveà prospecte a găsi în patria sa mai restrânsă un post amăsurat aplicărilor și cvalificațiunei sale.

Colegii sei dela universitate îi atraseră dejă luarea aminte asupra postului de profesor de muzică la gimnaziul mare românesc din Brașov, care erà dejă de ani de zile vacant și suplinît prin un străin. Ciprian Porumbescu s'a prezentat la concurs și Eforia școalelor gr. or. române din Brașov îl alese profesor de cânt și muzică, cu începere dela anul școlar 1881/82.

Venit la Brașov în societatea lui Andreiu Bârsan, care în acelaș an își începù cariera profesorală, a fost Ciprian Porumbescu primit cu brațele deschise de Brașoveni, în mijlocul cărora se aflau dejă trei Bucovineni ca profesori (Ilasievici, Nastasi și Chelar). După ce și-a ocupat catedra de profesor, a fost îndată angajat și ca dirigent la corul bisericesc dela sf. Nicolae din Scheii-Brașovului.

---

⁴⁾ Petrescu l. c. nr. 128.

Teren bogat de activitate și mediu potrivit. Cu însuflețirea omului ajuns la largul seu, s'a pus Ciprian pe lucru și în scurt timp a dat rod bogat. A înjghebat un cor bisericesc, cu care dejă după puține săptămâni a putut cânta cântările bisericești spre mulțumirea tuturor în biserică. A făcut progrese remarcabile cu studenții și a căutat să satisfacă chiar și cele mai exagerate așteptări, legate de venirea lui la Brașov. A devenit favoritul societății române brașovene.

Aici a scris opereta «*Craiu nou*», luând de bază drăgălașul vodevil al lui Alexandri. Încă nu eră gata opereta și își alcătuiseră dejă o societate de diletanți pentru reprezentarea ei. Un vechiu dor al societății române brașovene se împlinise, când în numerii 23 și 25 ai «*Gazetei Transilvaniei*» din 24 și 28 Februarie v. 1882, apărură următoarea știre:

«*Teatru român în Brașov*. O societate de diletanți va reprezenta în 27 și 28 Februarie st. v. în sala cea mare a gimnaziului român de aici opereta «*Craiu nou*» de V. Alexandri, muzică de C. Porumbescu. Prețurile: Fautenil 1 fl., loc numerizat parterre 70 cr. etc. Venitul este destinat pentru scopuri filantropice naționale.

Arangeorii».

XII.

«Diletanții» lui Ciprian Porumbescu, cu cari a studiat opereta «Craiu nou», au fost unul ca unul, membri distinși ai societății române din Brașov. Soliștele au fost d-na Carolina Lengher, soția d-lui avocat Ioan Lengher și d-șoara Cornelia Roman, fiica căpitanului Roman, soliștii erau profesorii Andreiu Bârsan, Vasile Voina, G. Strâmbu și învățătorul Zosim Butnariu, căruia până astăzi îi zic Brașovenii «Moș Corbu», după rolul ce l-a avut în această piesă. Regisor a fost Ioan B. Popp, unul din cei mai fruntași comercianți români ai Brașovului de atunci, iar suflleur dl prof. Pandeli Dima.

În viața Românilor brașoveni a fost opereta aceasta un *eveniment* în stricta accepție a cuvântului. Dovadă, că s'a dat de trei ori după olaltă și în vara anului următor, când a fost adunarea «Asociațiunei» la Brașov, a patra oară. Fiecare reprezentație însemnă un succes deosebit. Deși dejă la a patra reprezentație nu mai eră compozitorul în viață, a pornit opereta în călea-i triumfală, cucerind toate centrele noastre iubitoare de muzică națională, — s'a dat aici în Bănat la Oravița, la Lugoj, Biserica albă ș. c. l. — pretutindeni cu succese, despre cari se mai vorbește și astăzi.

Prima recenziune românească, cea a «Gazetei Transilvaniei», după primele două reprezentațiuni, a fost ceva mai precaută. Erà lucru prea nou, prea covârșitor, decât să depășească «Gazeta» rezerva-i cumpănită, la care a ținut, pentru a nu se lăsa răpită de flacăările însuflețirii, cari serbătoriau pe Ciprian Porumbescu, ca inauguratorul unei noi vieți muzicale la noi.

Erà prima operetă românească. Genul muzical e străin de noi și își aveà dejă pe acea vreme stilul bine definit. În cadrele operetei erau de rigoare duete, terzete, cvartete, valsuri, romanțe etc. Porumbescu deși a ținut la stilul acceptat în lumea muzicală, a turnat o bogăție de motive și melodii românești în cadrele date gata prin vodevilul lui Alexandri. Pe cei mai neîncrezători i-a atins însă ciudat să vadă valsuri și romanțe în piese, cari ar trebui să reoglindeze — după părerea lor — întocmai viața neaoșă românească. Chestie, asupra căreia se poate discuta și astăzi încă. Meritul lui Ciprian Porumbescu este însă tocmai că s'a ținut de stilul operetei, acceptat în toată lumea, dându-i conținut neaoș românesc. Poate că în viitor va luà desvoltarea operetei la noi altă direcție, dar până acum este fără îndoială lucrarea lui Ciprian Porumbescu cel mai succes produs muzical de felul acesta.

«Gazeta Transilvaniei» nu și-a putut însă suprima nedumerile sale, cari în mod firesc l-au atins cam neplăcut pe compozitorul nostru, dovadă scurta dar energica întimpinare ce a adresat redactorului.

Fiind aceste de interes public, reproduc aici întocmai recenziunea apă-

rută în nr. 27 al «Gaz. Trans.» din
5/17 Martie 1882:

«Teatru român în Braşov.»

Craiu, nou! Craiu nou! Craiu nou!
La noi bine ai venit . . .

Suntem siguri, că mulți vor fi aşteptat cu nerăbdare să vadă ce critică vom face reprezentațiunii de Sâmbătă și Duminecă a operetei «Craiu nou» (lună nouă) scrisă de V. Alexandri, pentru care a compus muzica d-l Ciprian Porumbescu, profesor de muzică la gimnaziul român de aici. Am azistat la amândouă reprezentațiunile, dar trebuie să mărturisim, că puține momente am putut dedica criticei, căci voiam să gustăm deplin bucuria, ce simțiam la aspectul frumoaselor Româncețe, cari cântau și jucau cu atâta grație, de-ți ridea inima în piept.

Dacă ne-a trebuit o dovadă pentru aceea, că, cu toate neajunsurile timpului, societatea noastră română din Braşov a progresat mult, apoi această dovadă ne-au dat-o pe deplin cele două reprezentațiuni din săptămâna trecută.

«Cel ce cutează, câştigă», zice proverbul nemțesc și d-l Porumbescu a experiat adevărul lui prin efectul cel bun, ce l-a produs compozițiunea sa asupra publicului român de aici și chiar asupra străinilor.

Am zis: a cutezat, pentrucă prima încercare a unui componist este întotdeauna cutezată. D-l Porumbescu posedă fără îndoială un talent mult promițător și o fecunditate mare în compozițiune.

Muzica, ce a compus-o pentru «Craiu nou», e vie, foarte plăcută și

ne dovedește, că a studiat cu multă diligență operele compozitorilor moderni: Offenbach, Genée, Strausz, Suppé, Lecocq ș. a.

Corurile sunt prea frumoase și pline de efect; o impresiune plăcută fac și solurile și duetele melodioase ale operetei, dar afară de cântecele naționale intercalate, puține părți sunt de originalitatea, ce am trebui să o întimpinăm la o operetă poporală română. Cântecul Dochitei dela începutul actului conține spre exemplu frumoase motive românești, dar și acest cântec pierde mult efectul lui prin pauzele prea mari, ce se fac între versuri. De altă parte valsul cântat de Dochița și Ispravnicul nu se potrivește nici de cum, nici cu caracterul Dochitei, nici cu acela al întregii operete a lui Alexandri.

Dar nu trebuie să uităm, că este prima încercare a d-lui Porumbescu și atât muzica, cât și înscenarea și executarea operetei, a surprins și a mulțumit pe toți, ceea ce au documentat dese aplauze secerate.

La frumosul succes al novității a contribuit mult entuziasmul, cu care au cântat și jucat damele și domniile executanți. Doamna Carolina *Lengher* (Dochița) are o înfățișare foarte plăcută pe scenă și cântă și joacă prea frumos. D-șoara *Cornelia Roman* (Anica) este simpatică și grațioasă în cântecele ei, d-l *Andrieu Bârsan* face pe ispravnicul minunat și și-a studiat rolul cu multă pricepere. D-l *Z. Butnariu* joacă foarte bine și cu multă siguranță pe Moș Corbu și mișcă pe auditorii cu vocea lui plăcută. D-l *V. Voina* (Bujor) este un impozant și flexibil căpitan de gendarmi, iar d-l *G. Strâmbu* (Leonaș)

cântă binișor. Pentru buna executare a corurilor, felicităm cu deosebire pe frumoasele coriste, cari ca și coriștii, au fost îmbrăcate toate în costum național.

În fine nu putem să nu facem mențiune cu mulțumire de multa simlînță, ce și-a dat-o și de dibăcia, ce a dovedit-o și cu această ocaziune d-l Ioan B. Popp ca regisor, precum și la aranjarea scenei ș. a. D-Sa a încurajat mult pe actorii-diletanți și a contribuit a asigura astfel succesul serii¹⁾»

Ciprian a simțit unde bate recenziunea precaută și n'a putut-o lăsa fără răspuns, mai ales că aluzia la Offenbach etc. îl cam supără, dupăce eră conștient de direcția, în care a lucrat. N'are deci să ne mire, dacă-l vedem pe Porumbescu prinzând condeiu ca să-și apere lucrarea și direcția lucrării.

În nr. 31 din Duminecă 14/26 Martie 1882 al «Gazetei Transilvaniei» a apărut următoarea declarație a lui Porumbescu :

«Prea stimate d-le Redactor!

Vă rog binevoiți și dați loc următoarelor rânduri în coloanele prețuitului d-voastră ziar, primind totodată expresia distinsei și profunde mele stime și considerațiuni.

În nr. 27 din 5 Martie a. c. al prețuitului d-voastră ziar se află o recenziune asupra operetei mele «Craiu nou», în care între altele se zice, că muzica acestei operete dovedește, că aș fi studiat cu multă diligență operele compozitorilor moderni : Offenbach, Genné, Suppé ș. a.

1) „Gaz. Trans.” Nr 27 din 1882.

Spre rectificarea aserțiunii acesteia îmi permit a declară la locul acesta, că eu din toată literatura muzicei moderne chiar componiștii aceștia îi cunosc mai puțin și *nici când* nu mi-am făcut ca obiect de studiu, neocupându-mă mai de loc cu dânșii.

Și dacă este vorba de vre-un compozist, care l-am studiat și-l studiez și acum încă cu multă diligență, atunci îmi permit a spune, că *componistul acesta e însuși poporul nostru român*, care stă peste Offenbach, Genné, Suppé etc.

Cu privire la celelalte obiecțiuni din menționata recenziune, eu nu mă exprim mai departe, ci las să vorbească opul meu și toți aceia, cari au asistat la reprezentațiune și știu să-l taxeze după adevărata lui valoare.

Brașov în 8 Martie 1882.

C. G. Porumbescu
profesor de muzică».

Peste reflexiile redacționale, cu cari a însoțit «G. Trans.» publicarea acestei declarații trecem, căci nu mai au actualitate.

De interes este însă o scrisoare²⁾ a lui Ciprian Porumbescu, către tatăl-seu, scrisă sub impresia succesului primelor două reprezentațiuni. Eată ce scrie, după ce felicită pe tatăl seu la ziua numelui și face reflexii la unele afaceri familiare :

«Nu știu, poate că în abundența fericirii mele, de pe înălțimea mulțumirei și a bucuriei mele nespuse, în care mă aflu eu de prezent, răsfățat

---

2) Pusă la dispoziția mea de dl Dr. G. Dobrin, care a primit-o dela sora mult regretatului nostru compozitor.

fiind, așa zicând, de soarte și de oameni poate în momentele aceste splendide și lucii nu pot eu să consider cu acea deplinătate și seriozitate grijile altora. . . Eu devin copilăros, norocul adese îl face pe om de-și pierde mintea. Îmi aduc aminte că într'o seară de vară, mergeam eu cu D-ta, cu caii lui Alexandru Botușan la Borla și pe drum spre Comănești se ivise vorba despre mine, despre viitorul meu și între altele spuneai, că se sfârșesc teologia și pe urmă o să se vază ce va mai fi. Ear eu în juna-mi extază mă cuge-tam numai la muzică și vă spuneam că dorința mea cea mai ferbinte este de a putea compune odată o operetă și să mă văd oarecând în mijlocul orhestrei înaintea scenei dirigând». — Ce mi-ai răspuns D-ta nu mai știu, știu însă că la Turcan am mâncat colțunași de cari făcuseră prea puțini și nu ajunseră pentru toți și am beut must.

«Și astăzi, — astăzi am ajuns să-mi văz dorința împlinită, mi-am văzut vi-sul cu ochii, am avut aplauzele frene-tice pentru opul meu, am auzit che-mând sute de voci, pline de entuziazm și căldură numele meu, m'am văzut ri-dicat, lăudat, măgulit, laureat. Ce să mai zic, ce să mai aștept dela viața mea, dela viitorul meu? Puteam să am și să mă aștept la o răsplată a studiilor și ostenelelor mele până acum, mai mare decât cum am aflat-o acuma? Numele meu este întemeiat, viitorul meu îmi luce cu culorile cele mai vii înaintea ochilor, mi-am câștigat simpatiile ace-lor oameni, cu cari am să trăesc îm-preună. Și poate să fie un câștig mai prețuit, mai îmbucurător decât acesta?

«În prima sară după reprezentației când mă suisem pe scenă spre a mulțum

publicului, încunjurat fiind de fetițele și ficiori, cari strigau neconținut «Porumbescu!» îmbătat de vuetul din partea publicului și căzând cortina, îmbrățișat fiind din toate părțile de fete și flăcăi, cari în momentul acesta își uitaseră chiar marginile etichetei și a bunei cuviințe, sărutându-mi chiar și mâinile, aceste momente, când toți cu lacrimi în ochi, care de care se întreceă să-mi strângă mai tare mâna și eu stam între dânșii, fără de a fi în stare a putea zice barem un cuvânt, curgându-mi lacrimile de bucurie peste față, aceste momente vor rămâne neșterse în viața mea. Publicul eră nebun și aplaudă de credeam că nu mai sfârșește»

Duminecă în 14/26 Martie s'a dat apoi pentru a treia oară opereta. De astă dată s'a intercalat între actul prim și al doilea «Doina Jianului», pe care a cântat-o Dochîța (d-na Lengher), ear orchestra a cântat, tot sub dirigența lui Porumbescu, cea mai nouă compoziție a lui, «*Hora Brașovului*», dedicată publicului român din Brașov, în semn de recunoștință pentru însuflețirea și dragostea cu care i-a primit opereta.

Opereta «Craiu nou» ne-a deschis perspectiva unei noi direcțiuni în viața noastră muzicală artistică.

«Suntem un popor în renaștere și lupta pentru afirmarea dreptului nostru de a fi, ne absorbe puterile, încât nu ne-am putut valida complet pe toate terenele astfel, precum reclamă aspirațiunile noastre și precum ne-ar ajunge puterile, dacă am fi părtași de liniștea neapărat de trebuință pentru dezvoltarea normală a unui popor. Mai ales pe terenul muzicii zac încă bogății imense ascunse în poporul nostru,

cari aşteaptă cu nerăbdare explora-
torul dibaci şi predestinat, să înnalte
la apogeu arta muzicii naţionale ro-
mâneşti.

«Dar şi începători, cum suntem
putem travesti cuvintele lui Eminescu :
«bogaţi în sărăcia noastră» suntem
mândri pe totul ce avem, căci aceasta
este complectamente al nostru. Rupt
din viaţa popo.ului nostru este vode-
vilul lui Alexandri şi ruptă din sufle-
tul Românului este muzica lui Porum-
bescu. Mai rar s'au acoperit atât de
complet doi artişti, ca Alexandri şi
Porumbescu în «Craiu nou».

«N'avem aici de a face cu un li-
bret insipid ca'n aşă zisele operete mo-
derne, nici cu banalele clişee ale com-
poziţiunii muzicii acestora, ci întregul
atât ca text, cât şi ca muzică, este
viaţă din viaţa poporului şi spirit din
spiritul Românului. Se poate, că în
artă vom face progrese, că şi din şirele
noastre vor eşi genii în ale muzicii,
cum am dat deja pe alte terene, dar
mai românească, mai adevărat naţio-
nală, mai sinceră nu va fi nici când
arta românească muzicală şi dramatică,
decât cum o aflăm în modestul text şi
simpla muzică a lui «Craiu nou».

«Cu duiosia cu care salută codrul
re'ntoarcerea dulcea primăveri suntem
în drept şi noi a salută pe «Craiu nou»,
care este al nostru din ale noastre,
care tot astfel nu se poate nici măcar
gândi fără noi, precum nu se poate
imagina primăvara fără dornicul codru
cu şopotul lin de isvor şi recoarea-i de
voinici adumbritoare.»³⁾

³⁾ Din recenzia mea publicată sub pseudo-
nimul «b - a - z» în nr-ul 267 al «Patriei» din
Cernăuţi. 1899.

XIII.

La 8/20 Septembrie (sfânta Mărie mică) 1882, a fost mare serbare la *Chizătău*, frunțașă comună rurală bănățeană între Lugoj și Timișoara. Corul de plugari¹⁾, cel mai vechiu cor vocal românesc de țărani nu numai din Bănat, ci din tot cuprinsul Românismlui, serbă iubileul de 25 ani. Din acest incident s'a aranjat *primul concurs de coruri românești*.

S'au făcut mari pregătiri pentru serbarea acestui eveniment în viața noastră tineră muzicală. S'au lansat învătări și apeluri călduroase. S'au învitat corurile de plugari din jur să participe la concurs. S'au învitat toate societățile corale românești să trimită delegațiuni, precum și corurile neromânești din ăretul acesta, cu cari trăiam pe acele vremuri în termeni mai buni decât astăzi.

O învatare a sosit și la Brașov. D-l Ioan Lengher, care eră pe atunci president al Reuniunii române de gimnastică și de cântări din Brașov, a convocat o ședință de comitet pe 3 Septembrie, la care luându-se act de învatarea primită, s'a decis ca Reuniunea brașoveană să fie reprezentată la acest iubileu prin d-l avocat Ioan

¹⁾ A se vedeă «Istoricul corului vocal al plugarilor din Chizătău». Budapesta. «Poporul român». 1904.

Lengher, presidentul Reuniunii, și prin Ciprian Porumbescu, al doilea conducător²⁾ al corului, care a profitat de acest bun prilej pentru a cunoaște vestitele părți bănățene, mai ales că aveă un bun mentor în d-l Lengher, care e bănățean de origine.

Delegația brașoveană a venit la Lugoj, unde a fost primită cu brațele deschise de entuziaștii Lugojeni, în fruntea cărora eră d-l Coriolan Brediceanu, president pe acele vremuri la Reuniunea de cântări din Lugoj, care a contribuit în mod esențial la reușita serbărilor iubilare din Chizătău. Dimpună cu Lugojenii a plecat delegația brașoveană în dimineața serbării la Chizătău, unde li-s'a aranjat o primire strălucită între sunet de clopot și bucut de treasuri.

Serbarea s'a început, după vechia datină românească, cu slujba în sfânta biserică, unde a oficiat asesorul consistorial Augustin Hamsea din Arad cu numeroasă azistență. Cântările bisericesti le-a cântat corul nostru din Lugoj, condus de măestrul Iosif Czegka. După serviciul divin a urmat o conferență a corurilor, la cari s'a constituit juriul, în care a fost ales și Ciprian Porumbescu.

Înainte de a se începe concursul corurilor, s'au făcut salutarile delegațiilor, venite din toate părțile. Din partea Reuniunii noastre din Caransebeș au venit directorul St. Velovan, presidentul Reuniunii, și regretatul nostru compozitor Nicolae Popovici,

---

²⁾ Prim-conducător eră încă Neamțul bavarez Hermann Geyfrig, care suplinise și la gimnaziu înaintea lui Ciprian Porumbescu catedra de cânt și muzică.

pe atunci profesor de muzică la institutul teol.-ped., din partea societății filarmonice din Timișoara venise directorul K. Kárrász, care a compus și piese românești. Delegațiunii a mai trimis societatea germană de cânt din Lugoj, Casina română din Lugoj, Românii din Arad etc. etc. Tot cu ocazia aceasta s'au cetit numeroase scrisori și depeși de felicitare, trimise la iubileu. Terminându-se această parte a serbărei, s'a trecut la concursul corurilor, la care au luat parte unsprezece coruri de plugari și anume: 1. Corul din Belinț, condus de plugarul Costa Micu. 2. Corul din Cebza, condus de preotul A. Bugariu. 3. Corul din Gruin, condus de învățătorul T. Bratescu. 4. Corul din Budinț, condus de învățătorul P. Aga. 5. Corul din Ietar, condus de plugarul C. Popovici. 6. Corul din Coșteiul mare, condus de învățătorul G. Secoșan. 7. Corul din Herendești, condus de plugarul P. Mărginean. 8. Corul din Paniova, condus de un Neamț. 9. Corul din Satu-mic, condus de învățătorul Z. Lugojan. 10. Corul din Șemlac, condus de învățătorul I. Roza și 11. Corul din Silha, condus de plugarul I. Stoicănescu. Ca încheiere apoi au cântat toate corurile la olaltă, dimpreună cu corul din Lugoj și Chizătau «Deșteaptă-te Române».

A fost un moment de supremă elevare sufletească, când la strofa:

«Acum ori nici odată
Croește-ți altă soarte» etc.

s'a ridicat întregul public în picioare, aclamând cu frenesie.

Datoria juriului a fost anevoioasă, dar s'a găsit o soluție fericită. Toate unsprezece corurile au obținut premii.

Eră cu neputință să lași vre-un cor nepremiat, când toate corurile erau alcătuite din țărani, cari ziua brăzdau pământul cu plugul, iar seara țineau repetiții de cântări. Primul premiu l-a obținut corul dela Coșteiul-mare, al doilea cel din Silha și așa mai departe³⁾.

Când aduse d-l Dr. Iosif Gall, președintele juriului, la cunoștința publicului acest rezultat, a fost primit cu aplauze generale. Seara apoi au reprezentat coriștii dela Chizătău piesa «Nunta țărănească» cu succes extraordinar.

Ceeace a văzut Ciprian Porumbescu aici, a fost pentru el o lume nouă, necunoscută până acum, care l-a impresionat adânc. «Nu se putea îndestul miră — îmi scrie d-l I. Lengher — când vedeă corurile sătenești conduse ici de preot, colea de învățători, ba în mai multe cazuri de câte un sătean. Nu s'a putut stăpâni de admirare și pe unii din acești țărani i-a chemat într'o cameră separată și i-a examinat acolo... Peste tot, zicea, că lumea cântăreață dela Chizătău e pentru el o experiență, care nu are cu ce o asemăna...»

Experiențele dela Chizătău au copt planuri mari în sufletul de artist al lui Porumbescu. «Problema lui în viitor eră — scrie Petrescu⁴⁾ — a se pune în înțelegere cu toți compozitorii români mai de renume, ca să se sfătue împreună: cum să pună o bază naturală muzicii noastre naționale, care bază este în peri-

³⁾ A se vedeà darea de seamă a d-lui P. Rotariu, membru al juriului, în nr. 73 al «Luminătorului» din Timișoara, 1882.

⁴⁾ Petrescu I. c. nr. 128.

col a fi alterată prin diferite înriurințe străine.»

Concepții mari, planuri demne ca cele mai bune forțe ale noastre să se ralieze pentru întruparea lor. Dar Ciprian Porumbescu n'a mai ajuns să-și pună planurile în lucrare.

Clima aspră dela Brașov, precum și munca încordată, l-au doborât. În curând, după ce s'a renapoiat dela Chizătău, au început prietini lui din Brașov să vadă, că starea sănătății lui Ciprian Porumbescu este foarte îngrijitoare. Medicul Dr. Neagoe, care cunoscuse natura morbului și ținea mult la compozitorul nostru, insistă din respecturi ca Porumbescu să nu rămână peste iarnă în Brașov, ci să caute o climă mai caldă, căci în Brașov nu mai e scăpare pentru el. Societatea română brașoveană înțelegând primejdia, a pus o mare acțiune în mișcare, ca să-i facă cu puțință lui Porumbescu restabilirea sănătății în clima mai do-moală a Rivierei.

După concertul dat la Brașov de Porumbescu în 15/27 Octombrie, secărând un adevărat triumf, scrie tatălui seu între altele :

«Cum știți sănătatea mea în decursul anului acestuia a suferit foarte mult. Eu am slăbit tare... Vărsarea mea de sânge, deși nu eră de consecvență gravă, totuși a influențat întrucâtva asupra plămânilor mele. De când am venit la Brașov nu pot zice că am fost bolnav, dar nici sănătos n'am fost. Pe lângă toată cruțarea și îngrijirea mea, totuși, ba tușesc, ba am catar, ba ferbințeală, ba una, ba alta, în scurt: nu sunt sănătos. Slăbiciunea aceasta a mea în timpul din urmă a crescut

foarte mult și chiar acum înainte de concert am fost necesitat să zac în pat și din pat am mers la probe, din pat am mers la concert. Acum ce e de făcut? De murit nu vreau să mor și poate nici n'oi să mor așa în curând, cu toate aceste cu situațiunea sănătății mele e lucru periculos, sau cel puțin păgubitor să intru în earnă. Eu aceste toate *nu le-am observat*, dar alții străini, și se vede că acum la concert se vor fi precugetat oamenii — văzându-mă că tot sunt de folos națiunei și dorind ca să trăiesc și să lucrez încă cât de mult — s'au convorbit și între ei să mă trimită la Italia ⁵⁾».

Din societatea brașoveană s'a constituit un comitet — în frunte cu d-nele Maria D. Manole și Dr. Neagoe — care a arangeat concerte, fără concursul lui Ciprian, în beneficiul lui. Au debutat d-șoara Sotir, Doctorul Baiulescu, dirigentul Geyfrig etc. I-s'a exoperat concediu dela școală și dela conducerea corului bisericesc. Profesorii P. Dima și Nic. Pop s'au angajat a suplini grațuit catedra, ear V. Voina a conduce corul, ca Porumbescu să nu fie scurtat în venitele sale. Comitetul de dame i-a dat haine calde, vinuri vechi, mâncări pentru drum etc. Spun toate aceste aici, pentru a arătă cât de mult au ținut Brașovenii la Porumbescu și cât de îngrijați erau de restabilirea sănătății lui.

Porumbescu înainte de plecare și-a adus toate afacerile în rânduială, ca omul care se pregătește pentru o cale lungă, lungă... din care nu mai e reîntoarcere.

---

⁵⁾ Din scrisoarea datată la 16/28 Octombrie 1882, pusă mie la dispoziție prin bunăvoința d-lui C. Morariu, paroh în Pătrăuți.

A făcut inventarul tuturor notelor și compozițiilor sale, depunându-le la loc sigur. În scrisoarea sa din 1/13 Novembre 1882 scrie tatălui său: «Despre toată averea (!) mea, puteți Dv., ca tatăl meu — la vre-o eventuală catastrofă — să dispuneți după plăcere».

Tot în scrisoarea aceasta — ultima din Brașov — scrie: «Măne plec de sigur. După cum m'am mai informat dela medici și dela persoane, cari au mai petrecut eara în Italia, am aflat că nu e de lipsă să mă duc chiar la Mentone, care loc e mai mult pentru oameni avuți, aristocrați și cari acolo se duc numai din cauză de sport. *Nervi* e trei stațiuni mai spre sud dela Genova, e chiar așa de bun ca și Mentone, cu deosebirea, că în *Nervi* trăești cu 30% mai efin decât în Mentone. Afară de aceea și în privință sanitară e *Nervi* mai recomandabil pentru morbul meu decât Mentone, căci e mai liniștit. Așa m'am decis deci să mă duc întâi la *Nervi* și apoi dacă voi putea și va fi de lipsă, mă voi mai duce și în alt loc».

La 2/14 Novembre a plecat din Brașov, însoțit până la gară de un public imens, de admiratorii lui, cari au venit să-și iee remas bun, să-i dorească bun voiagiu, grabnică însănătoșare... să-l mai vadă odată în viață. La 5/17 seara a sosit la Triest, după o lungă și obositoare cale, pe vreme rea ploioasă. Odihnind aici o zi, a continuat calea cu trenul la Veneția, unde a sosit în 7/19 Novembre dimineața. În scrisorile sale către tatăl său și soru-sa dă seamă despre toate impresiile călătoriei, asupra căroră, deși sunt de deosebit interes, nu mă pot extinde aici.

În fine la 10/22 Novembre, la orele 3 d. a., după fatigiile unei călătorii de opt zile, sosì la Nervi.

Ziua următoare scrie o scrisoare lungă tatălui seu, în care descrie pe larg sosirea sa, primele impresii și starea sa.

Reproduc aici începutul și sfârșitul acestei scrisori, datate din 11/23 Novembre 1882:

«De eri 3 o. d. m. mă aflu la locul destinat al petrecerii mele peste earnă, mă aflu la Nervi, patru stațiuni — $1\frac{1}{2}$ oră — mai spre sud de Genua, un loc care numai însuși Dumnezeu într'un duș bun, l-a putut creea plin de frumusețe și de plăceri drăgălașe de natură, imediat lângă malurile mării, încunju-rat de toate părțile de dealuri înalte, sădite cu portocali, alămâi și maslini, scutit de ori-ce vânt, cu o climă caldă plăcută, în scurt un loc, care — nu exagerez — dacă-l numesc «picior de rai». Am venit aici să-mi recâștig pierduta-mi sănătate și sper că după auspiciile, cari mi-se arată, o să o și recâștig...»

După ce descrie pe larg cvartirul seu în otelul «Victoria», traiul etc., scrie cătră sfârșitul scrisorii: «de ieri tușesc ceva mai mult. Am recit încă la Veneția, dar influența aerului mării se arată dejă, căci tușesc ușor și secrețiunea are gust de sare...»

Aici a petrecut Ciprian Porumbescu — cu o scurtă întrerupere — până la 12/24 Februarie 1883, va să zică trei luni în cap. Întreg timpul a întreținut o corespondență extinsă, nu numai cu tatăl-seu și soru-sa Mărioara, ci și cu prietiniile sei. O parte mare din aceste scrisori sunt adunate la un loc

și se află de prezent la dl Constantin Morariu, paroh în Pătrăuți, coleg de studii și soț de temniță din procesul «Arboroasei» cu Ciprian Porumbescu.

Tot la Nervi a scris un jurnal de zi ⁶⁾ însemnând fiecare zi întâmplările și impresiile sale.

---

⁶⁾ Din bunăvoința d-lui C. Morariu am putut conzultă fragmentul dela 1 Decembre n. 1882 — 24 Februarie n. 1883.

XIV.

În frumosul ținut al Rivierei di Levante a golfului genovez a petrecut Ciprian Porumbescu grosul iernii, la început încântat de farmecul naturii bogate în frumseți, în mijlocul căreia i-se părea că-și va recâștigă mult dorita sănătate, mai târziu apoi descurăgiând tot mai mult, începând să-l muncască dorul de casă, cu o putere, căreia nu-i putea rezista.

La început a făcut dese excursii la Pegli, St. Ilario, Arenzano, Genova etc. și între însemnările lui, precum și în numeroasele scrisori din timpul acesta, găsim pagini insuflate de cea mai nemărginită admirațiune pentru cele ce le-a văzut și experiat. Suflet expansiv, care găsiă o bogăție de vorbe pentru a-și descrie emoțiile sale.

Deabea a opta zi, după ce a sosit la Nervi, a avut curagiul să meargă la medic. Acesta l-a vizitat, percutat etc. După o vizitare minuțioasă de o oră, i-a prescris să se froteze cu apă rece, să inhaleze aer de mare, să facă gimnastică și să se ferească de supărări. Ciprian consideră diagnosa medicului de favorabilă și s'a apucat de cură, părându-i-se la început că vede cu ochii cum i-se face bine. După un timp a pierdut încrederea în medicul din Nervi și s'a dus la unul din Genova,

care i-a dat să bea uleiu de ficat de pește, se'nțelege cu același rezultat.

Dejă a doua zi s'a împrietinit cu colegii penzionari, dintre cari se atașase în deosebi unui vienez, care erà bun pianist. Între însemnările lui găsim descrise multe scene hazlii din viața și petrecerea acestei societăți compuse pe nimerite din bărbați și femei din cele mai mari depărtări și din toate părțile lumii. Toți nutresc nădejdi, nici unul nu-și dă seamă despre criza proprie, cu atât mai clar vede pe cea a vecinului.

A treia zi după sosirea sa la Nervi scrise dejă profesorului L. Nastasi la Brașov, să-i trimită violina, căci nu poate fi fără ea. Zi de zi o așteaptă. Marți în 12 Decembre st. n. îi sosește în fine mult dorita violină, «mireasa» vieții lui. Cântă îndată dimpreună cu vienezul (Weismandl) și seceră aplauzele publicului din salonul de oaspeți al otelului. Tot în zilele aceste a compus o *gavotă*, valsul *Fantome* și *Hora de salon*, pe cari le cântă publicului seu entuziast, care nu se mai poate săturà și cere neconținut bisarea.

Văzând că traiul de aici depășește bugetul fixat, s'a pus în corespondență cu editorul de muzicalii Gebauer din București, care îi răspunde că e gata să-i cumpere niște compoziții. Dar nu se ajung la preț. Joi în 14 Decembre a compus nocturna, cunoscută sub titlul «*Suvenir de Nervi*», care a plăcut foarte mult. Toți voiau să aibă dela compozitor còpii. Ciprian dă însă numai unei Estlandeze și unui medic bătrân, Polon expatriat, care țineà mult la Ciprian Porumbescu și îi profetise un mare viitor,

Cătră sfârșitul lui Decembre i-se face tot mai rău. Tușește tare, are fierbințeli și dorul de casă nu-i mai dă pace. Vremea e proastă, deși e cald, dar plouă mereu, marea e acoperită de ceață și ziua întreagă trebuie să o petreacă în otel. Imaginea iubitei sale, trimise departe în Anglia, îl urmărește în zilele aceste de grea cumpănă. La 18/30 Decembre scrie în jurnalul seu: «Mă gândesc la Berta mea, doar ea este îngerul meu păzitor...»

De sărbătorile Crăciunului s'a mai recules puțin. Vremea s'a înseninat. Temperatura în seara de Crăciun eră 20°. Dorul de casă îl muncește. Pe pagini întregi își evoacă în memorie imaginea Stupcei, acoperite de nea, unde umblă acum colindătorii după colaci... Face planuri de călătorie peste Neapole, Constantinopol, Galați etc. Nu mai are stare la Nervi, mai ales că și medicul i-a recomandat clima din Neapole. Dar nu-i mai ajung paralele. Scrie în toate părțile după bani. Încearcă de nou cu Gebauer, își încearcă norocul la loterie, visase în noaptea de 15/27 Ianuarie numerii 1, 9, 56, și 65. În fine capătă dela Gebauer cu chiu și vai 120 fr. Bani destui, pentru călătoria peste Neapole și Constantinopole la Galați și de acolo acasă, n'aveă. Dar și-a făcut chieful să vadă Florența, Pisa și Roma. Miercuri în 19/31 Ianuarie a plecat și Joi în 8 Februarie st. n. s'a renapoiat la Nervi. La Roma a stat patru zile, nimerind tocmai pe timpul marilor serbări de încheerea carnavalului.

În scrisorile sale descrie impresiile acestor călătorii, cari pentru moment i-au detras atenția dela morbul seu.

La mormântul Sfântului Petru din

monumentala bazilică și-a udat degetul cu aghiazmă și l'a dus la gură, a sărutat piciorul măreței statue și s'a proșternut în fața superbului mozaic, care reprezintă liturgia Sfântului Vasile, rugându-se cu lacrimi să-i redea sănătatea . . .

La 26 Ianuarie (8 Febr. st. n.) s'a înapoiat dela Roma la Nervi. Ziua următoare scrie, între altele, profesorului L. Nastasi la Brașov :

«Eu mi-am făcut ultimul tribut ce eram dator Italiei, am fost și am admirat Florența, Pisa și Roma! Ultimul tribut, dar și ultimul crițar s'a dus. Poate că mă vei ținea de ușor la minte, că fără să mă cuget la viitor, am făcut călătoria aceasta atât de scumpă în loc ea să cruț banii și să-i întrebuițez pentru călătoria rentoarcerii mele. Dar de altă parte îți spun, că de știam că trebuie să mă întore acasă, fără să văd Roma, îmi vindeam și pantalonii cei de pe urmă, numai să-mi ajung dorința aceasta, de carea am visat toată viața mea».

La Nervi a mai stat Ciprian Porumbescu 18 zile, preocupat de grijile de a-și face banii trebuincioși pentru rentoarcerea acasă. Nu mai aveà stare.

La 5/17 Februarie a fost la Genova, unde s'a dus anume la fotograful Noak spre a se pozà. Acesta e ultimul portret al compozitorului nostru, care se vede pe fața principală a compozițiilor lui editate de familie*).

Pe timpul petrecerii sale la Nervi a făcut cunoștință cu compozitorul italian Marco Sala, cu care a cântat împreună potpuriul din «Craiu nou»,

*) Portretul din fruntea acestui volumaș e lucrat după această fotografie.

care a plăcut mult Italianului. Ciprian i-a dedicat un exemplar. În schimb i-a dat apoi Sala o colecție mare de cântece populare italiene, din cari au cântat multe împreună.

Tot aici a făcut în zilele ultime (10/22 Februarie) cunoștință cu renumitul compozitor italian *Boito*, compozitorul operei «Mefistofele», care tocmai atunci își terminase opera «Nero».

Petrescu¹⁾ ne povestește, în legătură cu cunoștința acestor muzicieni italieni, o vizită a lui Ciprian Porumbescu la marele măestru Verdi în Genova, care mi-se pare a fi apocrifă, pentru că nici în scrisorile sale și nici în însemnările sale nu face Porumbescu nici o amintire de această vizită. Boito a sosit la Nervi deabiă două zile înainte de plecarea lui Porumbescu de acolo, așa că nu este de loc probabil, că în acest scurt restimp să fi ajuns aceștia în legături atât de intime, încât Boito să-l introducă pe Porumbescu la Verdi. Și tocmai în zilele acele îi ardeau lui Porumbescu călcăele de plecare, așteptând ceas de ceas banii de acasă pentru a se întoarce acasă, la mult iubita sa Stupcă.

În fine Sâmbătă în 12/24 pleacă spre casă și după o călătorie neîntreruptă de aproape patru zile ajunge Mercuri în 16/28 Februarie d. m. la Ițcani, stațiunea căii ferate pe linia principală, sub Suceava, la frontiera Austriei și Moldovei. Peste noapte a dormit aici și ziua următoare a sosit în trăsură închisă la Stupca, frânt și obosit de lunga călătorie — făcută în parte pe clasa a III-a — și nu s'a mai recules.

¹⁾ L. c. nr. 129.

Din primăvara Italiei a ajuns în iarna grea a Stupcei. Bucuria revederei locurilor unde a copilărit, îmbrățișările bătrânului tată, a fratelui și surorii, l-au electrizat pentru un moment, făcându-l să-și uite de toate, apoi i-s'a făcut tot mai rău, până ce a căzut la pat, de unde pe lângă toată îngrijirea iubitoare a lor sei, nu s'a mai sculat.

Așteptă dulcea primăvară, cu dor și sete nemărginită de căldură și lumină. Primăvara a venit. Razele aurii ale soarelui întinerit s'au revărsat asupra casei parohiale din Stupca, pătrunzând prin geam la patul, unde pieriau ultimele nădejdi de viață, închegându-se în lugubrele melodii ale: «*Tempi passati*», ultima compoziție a lui Ciprian Porumbescu de pe patul morții.

Eră în seara de 24 Mai st. v. La patul bolnavului veghiă soru-sa Mărioara, când ridicându-se bolnavul în pat, prinse mâna sorioarei sale și zise:

— Eu, draga mea, am să mor. Tu trebuie să te împaci cu gândul acesta. Fii tare, ca să fii sprijinul bătrânului nostru tată...

Mărioara deabiă își putea stăpâni lacrămile. Apoi luă Ciprian ultimele dispozițiuni privitor la compozițiunile sale, ca munca lui să nu moară cu el dimpreună.

A mai luat ceva mâncare, apoi a adormit. Precis la miezul nopții s'a trezit. Lângă el eră tatăl seu, fratele seu Stefan, sora Mărioara și cumnata Laura, soția lui Stefan.

A întrebat la câte ore e și spunându-i-se că e precis la miezul nopții, a zis, că la orele 3 va fi mort... Și așa a fost.

Mercuri dimineața în 25 Mai v. (6 Iunie n.) 1883, la orele trei, a încetat de a mai suferi. Ultimul resuflet a eșit din pieptul zdruncinat de crunta boală, inima a încetat de a mai pal-pită. Când s'au ivit primele raze ale soarelui, au pătruns în casa de jale, unde nemângâiatul tată, dimpreună cu ai sei, deplângeă speranțele vieții sale lângă cadavrul rece...

Cu suflet rescolit și inimă ruptă de nespusă durere și-a dus nenorocitul tată copilul iubit la lăcașul vecinic în cimiterul dela Stupca: Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat. Fie numele Domnului binecuvântat...

Acum nu mai putea rămâneă bă-trânul la Stupca. S'a prezentat la concurs pentru parohia devenită vacantă la Frătăuțul nou. Anul viitor s'a mutat aici, obținând parohia și păstorind-o ca paroh și exarh până la 1896, când intrând în cinul călugăresc, fù ales egumen la Putna, dar n'a mai ajuns să-și ocupe postul de egumen la mănăstirea unde a copilărit, căci la 13 Februarie 1896 închise pentru totdeauna trudiții sei ochi în venerabila etate de 73 ani, lăsând din 9 copii, câți a avut, unul singur în viață, pe Mărioara...

Știrea morții lui Ciprian Porumbescu a cutremurat inima admiratorilor sei numeroși și călduroase șire s'au dedicat în întreaga presă românească memoriei compozitorului, care ne-a îndreptățit la atâte speranțe frumoase.

La anul după moartea lui, la 25 Mai 1884, au ținut Brașovenii mare parastas²⁾ în capela din cimiterul din

²⁾ A se vedeă raport amănunțit în «Luminătorul» nr. 43 din 1884.

Groaver, la care au luat parte Delegațiunile școlare, Eforia școlară, corpul didactic dela toate școalele noastre din Brașov, studenții, Reuniunea de cântări, societatea comersanților, casina română, meseriașii și numeros public, domni și dame.

Masa, pe care erà așezată coliva, erà împodobită cu o cunună, pe ale cărei funte albe de mătasă erà tipărit cu litere de aur: Amicele și amicii mult regretatului Ciprian Porumbescu, în Mai 1884.

După serviciul divin a rostit profesorul Andreiu Bârsan un mare discurs, în care a scos la ivială părțile luminoase ale caracterului lui Ciprian Porumbescu, care în așa scurtă vreme a cucerit inimile Brașovenilor, apreciând totodată și deosebita importanță a operei lui Porumbescu pentru direcțiunea dezvoltării artei muzicale naționale la noi.

Acum se împlinesc douăzeci și cinci ani dela prea timpuria lui moarte. Prav și pulbere s'au făcut remășițele chinutului seu corp, dar opera lui trăiește, vestind numele lui, încălzind inimile și dând direcție vieții noastre muzicale. În opera aceasta viază marele lui spirit, însuflețindu-ne în ore de descurajare, mângăindu-ne în ore de restriște, dându-ne viață și putere în lupta grea ce o ducem pentru afirmarea dreptului de a fi a poporului, din care cu mândrie facem parte cu toții, fără privire la situația geografică și fruntăriile politice. În opera aceasta trăește sufletul nemuritor al lui Ciprian Porumbescu.

XV.

A da astăzi o analiză muzicală a operei lui Ciprian Porumbescu este cu neputință, căci ceea ce e în mâna publicului sunt numai frânturi din această operă. Deabiă mai târziu, când o mână pricepută va adună totul la un loc, va restabili originalele mutilate prin nenumeratele copii și adaptări și va scoate opera întreagă la ivială, aranjată și clasificată, va veni vremea unei critice competente din punct de vedere muzical.

Drept încheiere a icoanelor din frământările acestui mare suflet de artist, încerc aici a mai da numai un tablou al acestei producțiuni, după cum l-am putut alcătui pe temeiul datelor ce mi-au stat la dispoziție.

Numărul manuscriselor, rămase după Ciprian Porumbescu, întrece binișor suma de două sute. În posesiunea familiei sunt în număr rotund 230, afară de aceste se mai găsesc unele și resfirate prin arhivele diferitelor societăți corale. Unele s'au pripășit de nu li-s'a putut da până acum de urmă.

Puține de tot sunt tipărite. Până a fost compozitorul în viață, a tipărit deabiă vre-o zece: O dorință, Hora națională, Hora Brașovului, Reine Elisabeth, Cântec de primăvară, valsurile Fantome, Camelii, Zina Dunărei și Tupiluș prin năgăruș, potpuriul din

«Craiu nou» și «Cântece studentești», tipărite încă pe când eră student la Viena.

Familia, sprijinită de iubitorii de muzică, între cari și Alexandru de Mocsonyi și Zeno Mocsonyi de Foen, a tipărit după moartea compozitorului deabiă nocturna *Suvenir de Nervi*, *O seară la stână*, *cadrilul Coloanele române*, *Tempi passati*, *Rapsodia română*, *Uvertura la «Craiu nou»*, *Pe câmpiile Stupcei*, *Imn de urare*, *Frunză verde mărgărit*, *A căzut o rază lină*, *Fluturaș de noapte*, *Fata popii*, *Baladă*, *Basme Iașene*, *Hora Prahovei*, *Hora de salon*, *O roză veștejită*. Va să zică mai bine de două sute compoziții zac încă ascunse în filele îngălbenite ale lășământului.

Între aceste se găsesec aproape cincizeci compoziții bisericesti : «*Adus-mi-am aminte*», *antifonul Vinerei Paștilor* și *al Sâmbetei Paștilor*, *axionul Crăciunului*, *Sf. Vasile*, *Floriilor*, *Paștilor*, *Rusaliilor*, *patru liturgii complete*, *una simplă*, *una pentru băeți*, *apoi a Sf. Ioan Gură de aur (cor bărb.)* și *Sf. Vasile (3 voci)*, *două oratorii*, *patru psalmi* și *numeroase alte cântări*, *din cari unele se cântă și astăzi încă*, *atât în Bucovina*, *cât și la noi*.

Între cântecele lumești sunt aproape șeptezeci *coruri* : *vre-o zece imnuri*, *numeroase cântece*, *marșuri*, *doine etc.* Apoi cam o sută de compoziții *instrumentale* : *hore*, *gavote*, *valsuri*, *polce*, *marșuri*, *cântece etc. etc.*

Compoziții mai mari sunt : *Cisla*, *cor cu soli*, (care se poate și reprezenta ca un sfat la țeară), *Candidatul Linte*, *sau rigorosul teologilor* (comedie în două scene cu o uvertură și un finale,

pentru coruri și solo) și opereta în două acte: *Craiu nou*, cari deși în manuscris, s'au respândit și pe la noi și se reprezintă până în zilele noastre.

Am frunzărit «Mișcarea teatrală la noi» din anii 1900—1905 în Anuarele societății noastre pentru creerea unui fond de teatru și am găsit, că în fiecare din acești ani s'au reprezentat la noi piese de-ale lui Porumbescu.

Asă s'a reprezentat în 1900: la 21 Ianuarie «Cisla» în Recița-montană, la 6 Mai «Cisla» la Avrig, la 29 Iunie «Cisla» la Miercurea», la 12 Iulie «Cisla» la Orlat, la 30 Septembrie «Craiu nou» la Oravița, cu ocazia adunării Reuniunii de învățători confesionali din dieceza Caransebeșului.

În 1901: la 27 Ianuarie «Cisla» la Blaj, la 27 Februarie «Candidatul Linte» la Coștei (c. Timiș), la 16 April «Cisla» la Dobra, la 28 August «Cisla» la Ciclova-montană.

În 1902 s'a dat «Candidatul Linte» în 5 Iunie la Coștei și în 13 Iulie la Straja (com. Caraș-Severin).

În 1903 s'a dat «Cisla» la 20 April în Brad, la 6 Septembrie în Sita Buzelui (com. Treiscaune), la 20 Sept. în Brașov-vechiu, la 21 Septembrie în Alba-Iulia. Iar «Craiu nou» s'a dat în 30 Mai la Agnita.

În 1904 s'a dat «Craiu nou» de două ori în Lugoj (12 și 13 April) și odată la Bistra (com. Turda-Arieș) în 14 Ianuarie. Iar «Cisla» s'a dat în 8 Ianuarie la Coștei, la 19 Ianuarie în Seliște, la 20 Februarie și 29 Mai în Hunedoara.

În 1905 s'a dat «Cisla» la 1 Mai în Nădlac, la 25 Iulie în Alba-Iulia la 11 Septembrie la Bocșa-montană și la 21 Septembrie în Dalboșeț (com. Caraș-Severin).

Datele aceste, cari se raportează numai la Ardeal și Bănat în acești ani, — două decenii după moartea compozitorului — ne dovedesc în destul cum și-a știut deschide opera lui Ciprian Porumbescu calea în sinul poporului nostru, deși treceă din mână în mână în manuscrise și còpii.

Cine poate însă controlă de câte ori și unde s'au cântat celelalte compoziții ale lui Porumbescu, din cari unele ca «Trei colori», «Pe-al nostru steag» etc. au devenit bunul comun al tuturor Românilor.

Opereta «Craiu nou» a trecut acum prin vânzare în proprietatea Societății noastre pentru creerea unui fond de teatru și credem că comitetul societății nu va întârziă cu editarea acestei opere, care până acum tot ca manuscris a călătorit dela un cor la altul.

Primele trei reprezentări ale acestei opere le-a condus — precum am văzut — însuși compozitorul la Brașov în 27 și 28 Februarie și 26 Martie st. n. 1882, a patra oară s'a dat tot la Brașov, după moartea compozitorului, în 15/27 August, când cu adunarea generală a Asociațiunei, ținută acolo. La această reprezentare au luat parte și doi lugojeni: Francisc Iacobescu (Bujor) și August Tuculia (Ispravnicul), cântăreți vestiți pe acele vremuri în părțile noastre.

La noi în Bănat a sosit opereta cu cinci ani mai târziu. Aici s'a dat pentru prima dată la Oravița-montană în 24 Decembrie 1888. Din o scurtă știre a «Luminătorului» (Nr. 1 din 1889) vedem că reprezentarea operetei «a făcut furoare». «Teatrul a fost indesuit, corurile excelente, soliștii admi-

rabili. Primadona Dragoescu a primit pe scenă un dar frumos drept recunoștință».

Bătrânul Iraclie, care trăia încă atunci, a trimis lui V. Alexandri la Paris raporturile — unele scrise, altele tipărite — despre această reprezentare succesă a operetei «Craiu nou» la Oravița, dimpreună cu felicitări de anul nou. Alexandri răspunzând ¹⁾ cu data de 5 Ianuarie 1889, scrie «*Meritele muzicii ale acestei operete naționale sunt demne de a i-se deschide porțile teatrului mare din București...*»

După Oravița a urmat Lugojul, unde s'a dat în anul 1891 de trei ori după olaltă, la 15, 18 și 21 Mai st. v. Succesul a fost covârșitor. «Luminătorul» aduce în foișoara nr-ului 44 din 1891 o dare de seamă amănunțită, din care putem vedea cât de mare a fost însuflețirea publicului.

Tot în același an s'a dat în seara de Sân-Văsiu la Biserica-albă cu succes strălucit.

La Oravița s'a dat apoi a doua oară la 30 Sept. 1900, ear la Lugoj s'a mai dat de două ori la 1904, în 12 și 13 Aprilie st. n. O recenziune frumoasă despre aceste reprezentațiuni din Lugoj a scris domnul Iosif Velcean în nr-ul 41 al «Drapelului» din acel an.

Despre reprezentările operetei «Craiu nou» în România îmi lipsesc cu desăvârșire datele. Nu știu dacă peste tot s'a dat undeva. Numai atât știu, că înainte de aceasta, cu vre-o 10 ani, am văzut o ilustrată, care reprezintă pe tenorul Vasiliu în costum de «Craiu nou». La București însă nu cred să se fi dat. Poate în provincă undeva.

¹⁾ Ser. I. I. P. o. c. pag. 129,

În Bucovina s'a reprezentat pentru prima dată în Cernăuți la 24 April (6 Mai) 1898, a doua reprezentare s'a dat în 28 April (10 Mai) a aceluiaș an. A treia oară s'a dat anul următor în 26 April (8 Mai) și a patra oară în 30 April (12 Mai) 1899 de societatea «Armonia», president fiind dl Vasile Morariu, de prezent judecător la curtea de cassatie în Viena.

«Patria» din Cernăuți (nr. 123) salută prima reprezentație ca una «din cele mai prețioase mărgene» în șirul debuturilor societății Armonia.

Reproduc aici din această recenziune, următoarele aprecieri:

«Simplu și sincer e vodevilul lui Alexandri, fără pretenții deosebite compus, singur numai din indemnul a scoate la iveală un moment din viața mult cercatului nostru popor, un moment, care denotă credința și iubirea lui pentru fenomenele naturei, idealizat de poetul cu tendența de a turnă în acest cadru naționalism nefalsificat, umor original, întretesut cu ideile democratice-naționale și străinofobe ale timpului în care s'a scris.

Simplă și sinceră e muzica în care a îmbrăcat Porumbescu creațiunea poetului, tot cu tendința a prinde vibrațiunile fine ale sufletului poporului ca să le înapoieze cristalizate aceluia dela care le-a luat.

Este cu neputință a ascultă cuvintele lui Alexandri sau muzica lui Porumbescu fără de a remâneă adânc fermecat, nu de *arta ca artă*, ci de *arta a vedea lumea ca Român*, a o înțelege românește în secretele sale și a o perpetuă în sufletul românesc,

Cei moderni vor vedeà poate chiar în aceste momente cele mai mari defecte ale piesei. Textul lui Alexandri nu va fi pentru cei moderni un libret acomodat, ear tehnica compozițiunei lui Porumbescu va fi foarte primitivă.

Concedem, că modernii vor aveà dreptate din punctul lor de vedere. Dar ce sunt modernii?

Simțiri reci, harfe sdrobite!

Ce-i opereta modernă?

Un text fără duh și o muzică fără suflet. O tehnică bine socotită pentru excitarea senzurilor, atât ca formă cât și ca conținut, de aceea nici nu trăesc mult aceste produse moderne; senzurile se tocesc și caută iritante noi mai rafinate și mai surprinzătoare... Rar se susține din aceste o fărîmătură timp mai îndelungat, drept reminiscență din o operă, pe care nu o mai pricepem.

La Alexandri și Porumbescu vom căută înzadar acest rafinament al tehnicei și senzualismul excitant, căci aceste lipsesc cu desăvârșire. Dar ce aflăm la ei este viață din viața, care alcătueste un popor.

Uvertura lui Porumbescu cu horele sale, cântecul bătrânesc, ditirambul, doina, haiduceasca sa melodie eroică și lina romanță de dragoste este un complex de fire tot atât de variate din sufletul poporului, este sinteza unui trecut viforos, în care numai vigoarea internă a națiunei a putut creea acea forță, care a resistat tuturor tempeștilor.

Și astfel e întreaga piesă».

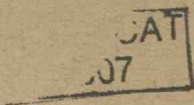
Noi mai putem adăugà la aceste aprecieri fugitive;

Astfel e întreaga operă a lui Ciprian Porumbescu.

Ni-se strânge pieptul de durere când ne gândim ce ar fi putut deveni această operă dacă ajungea compozitorul să o termine.

Dar așa e numai un început. Doar compozitorul s'a stins în floarea vieții, deabea douăzeci și opt ani împlinise când nemiloasa ursitoare a curmat fiul mult sbuciumatelor zile ale lui Ciprian Porumbescu.

Tribut de admirație memoriei lui!

CONȚINUT :

	Pagina
I. Introducere. Direcția și programul activității lui Ciprian Porumbescu.	5—10
II. Originea familiei și numelui. Părinții compozitorului.	11—18
III. Activitatea tatălui compozitorului și influența lui în direcție națională.	19—25
IV. Anii copilăriei și prima instrucție muzicală.	26—31
V. Stupca. Violina lui Ciprian. Vechii lăutari naționali.	32—38
VI. Serbarea dela Putna. Dureea neamului. Moartea mamei compozitorului.	39—45
VII. Studiile teologice. Fondarea «Arboroasei». Dragostea nefericită.	46—52
VIII. Centenarul adnexării Bucovinei la Austria. Depeșa «Arboroasei».	53—60
IX. Arestarea lui Ciprian Porumbescu. Temnița. Pregătirea procesului.	61—68
X. Desbaterea publică a procesului. Achitarea.	69—76
XI. Libertatea. Studiile la Cernăuți și Viena. Profesor la Brașov.	77—84
XII. Opereta «Crai nou». Reprezentarea ei la Brașov.	85—93
XIII. Iubileul dela Chizătău. Morbul. Plecarea la Nervi.	94—102
XIV. Petrecerea în Italia. Reîntoarcerea acasă. Moartea.	103—110
XV. Incheiere. Privire fugitivă asupra producției lui Ciprian Porumbescu.	111—118

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITĂȚII "CAROL I"
BUCUREȘTI

[Handwritten signature]

VE
1987